KNJIGA O JOBU.

† Dr. Antun Sović·

5. GLAVA.

Elifaz opominje Joba neka prestane s jadikovkama, ako ne će da ga stigne sudbina spremljena bezbožnicima. — Neka se obrati k Bogu — pa će opet biti sretan.

1. Zovi, hoće l' ti se
kȍ odàzvati:
Il' ćeš svécu kome
da obratiš se?
2. Dȁ, budàlu kȍlje
srdžba njègova,
I ludáka tȁre
mržnja njègova.
3. Ja budalu vidjeh
korijen gdje pušta,
Ali zȁ čas pròkleh
bòravište mu.
4. Od sreće dalèko
djèca njègva su,
Na vrátima sȗdskim
ljȗdi gȁze ih,
Nȉt' ìkoga ìma
da ih ìzbavi.
5. Prìhod njègov ljȅtni
glàduš prȍždire:
Te ga i do trnja
svega pobira,
Dȍk imútak njègov
žêdni vrebaju.
6. Ne izlazi muka
sama ȉz praha,
Nit' iz zemlje niče
sama nevolja.
7. Nego zȁ muku se
čovjek rodio,
Košto iskre plamne
u vis uzlijeću.
8. Ali ipak Silnog
ja bih tražio,
I pred Boga molbu
svoju iznio.
9. Koj' velika djela
i nedohitna
Čini; k tome čuda,
što su bȅz broja.
10. Koj' pòrāšā zȅmlju
kȉšom ròsuljom,
I poljàne râvnē
vòdom nàtāpā.
11. Koji ponižene
diže visoko
I čini da tužni
srȅću postižu.
12. Lukavima misli
koji rasipa,
Čini da im ruke
ništa nè svršē.
13. On mudrace hvata
u lukavstvu im,
Te lukavci pamet
posve izgube.
14. Na mrak oni danju
crn nailaze,
U po dana piplju
kao srȇd noći.
15. On otimlje ništeg
maču oštrome,
Spasava od ruke
tvrde njihove.
16. Ubogome tako
ima nadanje,
Dok nepravda usta
svoja zatvara.

17. Blago, gle, čovjeku,
koga kara Bog:
Ne odbacuj stoga
kara Svesilnog!
18. Zadaje li rane? —
On ih zavija,
Satire li? — Ruke
liječe Njegove.
19. Iz tjeskoba šest će
On te izbavit,
Ni u sedmoj zlo te
ne će taknuti.
20. Za gladi od smrti
On će spasti te,
Iz vlasti u boju
maču oteti.
21. Kad prošiba jezik
bi'ćeš sakriven,
Bojati se ne ćeš,
kad provali bijes,
22. Bijesu ćeš i gladi
podrugivat se,
Plašiti se ne ćeš
zvijerja divljega.
23. S kamenjem ćeš poljskim
biti ȕ vjeri.
I sa zvijerjem divljim
mirno živjeti.
24. U šatòru svome
mir uživa'ćeš,
Stan svoj motreć, nać' ćeš
da je bȅz štete.
25. Opazi'ćeš brojno
svoje natražje,
Poroda ko trave
što je ȕ polju!
26. U visokom doba
ȕ grob leći ćeš,
Košto s' ȕ stog snosi
snòpak u čas svoj.
27. Razgledasmo, eto,
to, i tako je,
Poslušaj dȅr dakle,
i bud' razuman!

1.—2. Elifaz je stao aplicirati na Joba načela, što ih je iznio u predašnjoj glavi. Riječi mu sadržaju ironiju. Hoće da kaže: kušaj iznova, da jadikuješ, zovi u pomoć i svece! Niko te ne će uslišiti, niti se obazreti na tvoje tužaljke. Pod »svetima« misle se ovdje anđeli, jer drugih u ono vrijeme kanonizovanih nije ni bilo. Usprkos Elifazove ironije, ipak se vidi, kako je već u ono prastaro doba bio običaj, da se prizivlju sveti, odnosno anđeli, kao i da je bila i znatna korist toga zazivanja. Jedino ubogome Jobu ne će to zazivanje biti od koristi.

3. Elifaz se poziva i na svoje iskustvo. Vidio je nekog budalu (bezbožnika), koji je pustio jak korijen, obećavajući dug i sretan život. No, Elifaz mu je odmah prokleo stan (boravište, Vul.: ljepotu), akomodirajući se Božjoj volji, jer zna, da takav bezbožac ne može biti duga vijeka, a ni sretan.

4.—5. Opisuju se posljedice toga proklestva u bezboščevoj porodici (obitelji), u njegovu prihodu i imanju: — »te ga i do trnja pobira«, Vul.: »a njega sama (t. j. bezbožnika) zgrabi' će oružnik« (armatus).

6. Ništa na zemlji ne biva slučajno, pa ni nevolje ne nastaju možda same od sebe, nego su posljedica učinjenih grijeha.

7b. Vul. prevodi: »Kaošto je ptica stvorena za lijet«.

8. U Vul. prijevodu umjesto futura »deprecabor«, »ponam«, bolje bi bilo: »deprecarem«, »ponerem«. Elifaz naime govori tu, šta bi on učinio na Jobovu mjestu, odnosno tumači Jobu, šta treba da učini.

10. Kiša je na istoku vrlo dragocjena, i simbol Božje milosti.

11a. Bl. Djevica Marija uzela je taj dio stiha u svoj Magnificat (isp. Lk. 1, 52b).

12.—13. Bog strašno postupa s bezbožnicima. Čini da im propadaju opake misli. Sv. Pavao u I. Kor. 3, 19 navodi 13. stih.

15.—16. Dok onako strogo postupa s bezbožnicima, Bog je dobar i blag sa siromasima i nevoljnicima (Vul.: iniquitas = nepravednici, abstractum pro concreto).

17.—20. Bog će izbaviti čovjeka od sviju nevolja, kada se ponizi i podloži s rezignacijom odlukama Njegove providnosti.

21. Elifaz počinje izbrajati neke konkretne primjere onih zala, iz kojih će Bog izbaviti Joba. Pod »jezičnom šibom« (Vul.: flagellum linguae), razumijeva se razno klevetanje.

23. S poljskim kamenjem biti u vjeri važno je na istoku, gdje ljudi idu bosonozi. Znači da se Job ne će spoticati o kamenje, niti će ga ono priječiti na putu ranjavajući mu noge (isp. Ps. 90, 12).

24. Taj redak prevodi Vul. ovako: »I znati ćeš, da šator tvoj ima mir, i polazeći svoju ljepotu ne ćeš sagriješiti«. Smisao dakle ne samo posve različan od jevrejskog, nego ponešto i nejasan. No, ko ima na umu istočnjački govorni način, lako razumije, da se tu radi o ženi (supruzi). Isp. Ps. 67/68, 13: »speciei domus dividere spolia« domaćica = ljepotica kuće, dijeli plijen donesen sa bojišta. Prema Vul. dakle ne će sagriješiti ohološću, obiješću, jer drugoga grijeha ne vidimo u takome prijevodu.

25. Redak je ne malena ironija za Joba, koji je izgubio svu svoju brojnu djecu.

26. Dugovjek život smatrao se u St. Zavjetu kao poseban Božji blagoslov.

27. Elifaz dakle nije govorio, kako se iz retka vidi, lakoumno, nego je prije sve dobro promislio. Njegov govor plod je refleksija i opažanja. Zato sada neka i Job to dobro promisli, posluša, i time se okoristi.

Jobov odgovor Elifazu u I. disputi.

6. GLAVA.

Job opravdava svoju tužaljku veličinom svojih boli. — Kori prijatelje, ne samo zato, što ga nijesu potješili, nego i što su nepravedni prema njemu.

1. Job odgovori i reče:
(6 + 5 = 11).
2. Oh, da mi se dobro
jad moj izmjeri,
I nesreća moja
vagne tezuljom!
3. Ona bi pretégla
pijésak nȁ moru,
Stoga mi ni rijȇči
nijesu pogrješne!
4. Strijele su u mene
Svemogućega,
Gorak otrov njihov
duh mi ispija:
Božje se strahote
na me spremile.
5. Njȃče li kod tráve
divlji magarac?
Muče li kod kŕme
svoje rógonja?
6. Jede l' se bez soli
što je bljutavo?
U bjelancu jajnom
ima l' sladosti?
7. Čeg' se htio nijesam
niti taknuti,
Hrana moja to je
u bolèsti sad!
8. Oh, da mi se molba
moja ispuni!
Oh, da Bog mi dade,
ono, štȍ čekām!
9. Kȃm' da Bȏg ȉzvoli
da me sàtare,
Rukom da ȉzmahne,
da me ȕkine!

10. To bi još mi prava
bila utjeha,
U vis sve bi skako
svojoj ȗ muci,
Jer tajio nijesam
riječi Svečevih!
11. Tȁ, kaka mi snaga,
da bih ìzdržao?
Il'kraj kakav moj je,
da bih ìzdurao?
12. Eda l' mi je snaga
snaga kȃmena?
Il' je tijelo moje
tijelo mjedeno?
13. Nije li već sile
u men' nestalo?
Nije li se pomoć
od men' odmakla?
14. Ko odbija milost
svome bližnjemu,
Svemogućeg Boga
strah taj ostavlja.
15. Ko potok mi braća
čine nevjeru,
Ko bujice riječne
mimo prolaze.
16. Mutne što no teku
ledom smiješane
Grude hladne snijega
u seb' krijući.
17. Kad s' utople žegom,
one nestaju,
S mjesta svog se suše,
kada zgrȋju se.
18. Od putova svojih
pravca zalaze,
U pustinju svrću,
u njoj gube se.
19. Putnici iz Teme
željno glếde ih,
Karavane Sapske
čeznu za njima.
20. Al' do njih kad dođu
tad zastide se,
Posramljeni u njih
što se uzdaše.
21. I vi tako ništa
jedno postaste,
Videći strahotu
prepali ste se.
22. Eda li sam rekao
vama: dajte mi:
Il' mi òd svog blaga
što poklonite!
23. Il' iz ruke mene
spaste dušmanske,
Nasilničkoj vlasti
dȅ me otmite!
24. Ded' poučite me,
ja ću šutjeti:
I uputite me,
u čem grijeh je moj!
25. Oh, kako su snažne
riječi iskrene!
Al' zapravo koga
kori ukor vaš?
26. Vi mislite: riječi
tu za ukor su:
Očajnik što veli —
ide ȗ vjetar!
27. Tȁ, na sirotana
srušili ste se:
Prijatelju svome
jamu kopate.
28. Zato sad izvolte
pogledajte me:
I to baš u lice,
jer vam ne lažem!
29. Riječi natrag dakle
zla da ne bude:
Riječi natrag, velim,
jer sam u tom prȁv!
30. Zlòpakosti nema
na mom jeziku:
Nepce moje zloće
dobro rȁzbīrā!

2.—4. Ako se uvaži sav jad, i sve nevolje, što su stigle Joba, niko se ne može s pravom čuditi njegovim tužaljkama, jer su njegove patnje kudikamo veće, nego njegovi grijesi. Vul. u 2. r. dodaje riječi: »grijesi — kojima sam zaslužio srdbu.« Taj dodatak u

opreci je s bližim i daljim kontekstom. Job bi tim riječima priznao, da je zaista zaslužio svojim grijesima takve kazne, dok se on, nasuprot, diljem cijele knjige bori protiv take insinuacije. No, res nije ni fidei nec morum, sed interpretis, qui inspiratus non fuit.

5.—7. Job se ne bi tužio, kad mu ne bi ništa falilo. Ovako služi se naravnim pravom što ga imadu i životinje, koje ne njaču, ni ne muču, kada imadu dostatno hrane. Opis divljeg magarca nalazi se niže gl. 39, 5—8. Ovako bljutava stvar, kao što je jajno bjelance bez soli, Jobov je život. Vul. prevodi 6a: »što kad se okusi, donosi smrt«. Suviše slobodan prijevod. No, res nije nec fidei, nec morum.

8.—10. U svojoj tuzi Job si želi smrt, svijestan, da će umrijeti u prijateljstvu s Bogom. Najveća mu je utjeha, što nikada nije tajio, odnosno nijekao, ili protivio se Svečevim (Božjim) riječima. Iz toga slijedi, i iz Jobovih govora jasno je, da u njima treba dobro razlikovati senzibilne izražaje ljudske naravi (potentia appetitiva seu anima irrationalis = strasna moć, odnosno nerazumna moć, s dvojakom strašću: appetitus concupiscibilis, et appetitus irascibilis = požudna i gnjevljiva moć) od volje (voluntas), u kojoj stoji i krepost i grijeh. Dok naime u Joba strasna moć zaista provaljuje u strahovite jadikovke, njegova volja je rezignirana i predana u Božju volju. To je glavno i to je važno. No, malo je danas ljudi, kojima je to jasno.

11.—13. Prijatelji nijesu Joba nikako utješili. Prevarili su ga u njegovoj nadi.

14.—15. Ko ljubi Boga, ljubi i svoga bližnjega. Međutim Jobova braća, t. j. prijatelji *slični su zimskim potocima, što hitro teku i nikome ne koriste.* Ljeti, kad bi bili i od te kake koristi, nema im ni traga. Taki su nevjerni prijatelji, što ostavljaju prijatelja u vrijeme kušnje.

16.—20. Dok jevr. tekst nastavlja poredbu s potocima i rječnim bujicama do 20. r., u Vul. nailazimo na znatno izmijenjen smisao. Njezin prijevod glasi: »16. Na one, koji se boje mraza, past'će snijeg. 17. U vrijeme, kada budu raspršeni, poginu'će, i kad nastane vrućina, rastopi'će se sa svoga mjesta. 18. Uvite su staze njihovih koraka: hode na prazno, i pogibaju. 19. Promotrite Temanske staze, Sapske putove, i počekajte časak. 20. Smeteni su, jer sam se ufao: došli čak do mene, i stidom se pokrili.« U Vul. r. 19—20. ispremiješana su i lica i padeži. Tako n. pr. r. 19., mjesto: »considerat«, trebalo bi čitati: considerant. Mj.: »semitas« — viatores; mj.: »itinera« — caravanae (turmae); mj.: »expectate paulisper« — desiderant (sitiunt) ad eos. — U r. 20. mj.: »speravi« — speraverunt; mj.: »usque ad me« — usque ad eos. Slične su perturbacije i u 16. r.

21. Prijatelji ne samo što nijesu potješili Joba, nego jedva što su ga ugledali u tolikoj nevolji, ustrašeni, stali su mu imputirati, kako ju je on i zaslužio.

22.—23. Job nije tražio od prijatelja ni novaca, ni što drugo, nego blagu riječ, ali ni te nije dobio.

24. Neka dokažu prijatelji svoje insinuacije protiv njega, ako mogu.

25. Vul. prevodi ovako: »Zašto ocrnjujete istinite riječi, kada među vama nema nikoga, koji bi me mogao prekoriti«?

26. Mj.: što veli očajnik, ili: očajnikove riječi, Vul. ima: »iznosite riječi«, zamjena dakle subjekata.

28. U Vul. glasi: »Ali, dovršite, što ste započeli, poslušajte, i vidite, da li lažem.«

29. Vul.: »Odgovorite, molim, bez inata, i sudite, pošto ste govorili, što je pravo«.

30. Vul.: »Tada ne ćete naći u mome jeziku nepravde (bezakonja), niti će u mome grlu (iz moga grla) zaječati ludost«.

7. GLAVA.

Job izlaže svoju nevolju pred Bogom. — Pita, zašto postupa s njime tako okrutno, i zašto mu ne prašta, ako je sagriješio.

(Metar isti)

1. Nije li nà vōjscī
čovjek pozèmljār?
Nijésu l' nȁdnīčarski
dâni njègovi?
2. Košto rob za mrakom
gine večernjim,
Il' za platom kako
čezne nadničar:
3. I meni su tako
dati ȕ dijel
Jadovni mjeseci;
i u našljedstvo
Noći nevoljne se
pridijelile.
4. Liježući mislim:
kad ću ustati?
Večer se otégla
te mi dòsādī
Sve prevrćući se
do u zorin cik.
5. Crvima je tijelo
moje pokrito,
Grudama zemljanim
olijepljeno:
Koža gruša mi se,
i *sva* raspada.
6. Dâni mòji tèkū
bȑžē òd čūnka:
Bȅz ikakē náde
hȉtro pròlazē.
7. Oh, sjeti se, lahor
da je život moj!
Oči da mi ne će
sreće vidjeti!
8. Nit će me promatrat'
oko znančevo!
Pogled svoj si upro
u me, ȉ sahnem.
9. Kao što se oblak
gubi, razlazi:
U grob tako siđe l'
ko ne izlazi.
10. Ne vraća se više
domu svojemu,
Nit ga vidi više
mjesto njegovo.
11. Zato ja ne branim
svojim ustima,
Već u tuzi duha
svoga govorim:
U gorčini duše
svoje naričem.
12. Eda li sam more
ili morski pas (kit)?
Te si oko mene
stražu metnuo!
13. Ako rečem: odar
potješi'će me
I olakšat muku
meni krevet moj.
14. Tad zadaješ strah mi
grdnim sancima,
Prepadaš me teškim
priviđenjima.
15. Stog najvòlio bih
da ugušim se,
Od kostiju mojih
draža smrt mi je!
16. Dosta! ja ne mògu
živjet do vijeka!
Dani tašti su mi
s mirom puštaj me!
17. Pîtām: štȁ je čòvjek
te g' uzvìšujēš?
Mîsao srca svôga
nâ nj'ga ȕpravljāš?
18. I svakōga jȕtra
da ga pòlazīš,
I trénutak svȁkī
mȅćēš nȁ kušnju?
19. Pȍglēd svôj od mène
kȁd odvráti'ćeš?
Dat mi da pljȕvačku
svòju progȕtām?
20. Zgriješih! šta radim,
ljudski stražaru?

Zašto me za nišan
sebi postavljaš?
Tako te na teret
samom sebi sam!
21. Zašto ne opraštaš
grijeha mojega?
I krivicu moju
zašt' ne ùzimāš?
Jer ću sad u gròbu
eto počinut:
Kada potražiš me,
naći ne ćeš me!

1.—3. Pošto se izjadao nad svojim prijateljima, vraća se Job na slične misli, što ih je iznio u 3. glavi. Čovjek na zemlji je kao vojnik. Tvrda služba, napose za vrijeme rata. Nikada nema mira, ni počinka, dok ne umre, kako je bilo u staro vrijeme. Slično kao ni rob. Nadničari dobivali su nagradu svaki dan u veče. U 3. r. Vul. ima: »enumeravi mihi«, bolje bi bilo: »enumeraverunt mihi«.

4.—5. Opisuje potanje neke svoje patnje. Nije čudo, što su se u istočnoj klimi kraj take bolesti u velikoj množini pojavili crvi. Biva to i u našim krajevima, ako se budno ne pazi, napose ljeti. Vul. prevodi ova 2 retka, uz neke neznatnije diference, po smislu dobro. No, opis je ipak manje živ, nego u jevrejskoj istini.

6. Slično vrijedi i za ovaj redak. U jevrejskom poređuje se brzina ljudskog života s brzinom tkalačkog čunka, što hitro prelijeće s jedne strane osnove na drugu, dok se u Vulgati ta brzina poređuje s hitrinom, kojom tkalac kida nit od osnove.

7. Job se obraća molbom Bogu, da bi se Bog opomenuo, kako je ništav njegov život.

9.—10. Kad čovjek jednom umre, t. j. dođe u smrtno stanje, ne vraća se više u ovo životno stanje, što ga je prije uživao, niti se vraća svome domu. Ovim riječima Job se ne dotiče pitanja besmrtnosti, on jedino tvrdi, da, pošto jednom umre, ne će više egzistirati u svojim dojakošnjim kondicijama, niti se ikada u takvima opet vratiti na zemlju. I to je istina.

11.—15. Pošto Job nema više nade, da će ozdraviti, a život je kratak, to se obraća Bogu s izvjesnom slobodom u ustima. Pita, zar je tako bijesan i silovit kao more, ili okrutan kao neka morska neman, te je nužno, da se obuzda negvama tolikih nevolja? Nema mira ni danju ni noću, kada ga opet (u grozničavu stanju) plaše kojekake utvare. Zato voli smrt, nego takav život. Neka se radije uguši od te bolesti. Uostalom Duh Sveti veli u Ecclesiasticus-u (30, 17): »Melior est mors, quam vita amara: et requies aeterna, quam languor perseverans.« Tu se dakle ne radi o samoubistvenim namjerama, nego o akomodaciji Božjoj volji.

16. Jobu je svega dosta.

17.—18. Verzovi slični su onima u Ps. 8, 5. No, u psalmu Bog misli na čovjeka, kako bi ga obasuo dobročinstvima, dok ovdje misli na nj, kako bi ga obasuo patnjama.

19.—21. Moli se Bogu, da mu dade barem za čas malu olakšicu u mukama (dok proguta pljuvačku), pa, ako je zaista sagriješio Bogu, neka mu oprosti grijehe prije, nego umre. Neka mu pomogne što prije, jer već sutra (Vul: mane) može biti prekasno.

Govor Bildada Suhejca u I. disputi.

8. GLAVA.

Bildad dokazuje Jobu, kako je Bog pravedan, kada ljudima dijeli dobro i zlo.

1. Tada Bildad Suhejac progovori i reče:
(Metar: 4 + 5 = 9).

2. Tȁ, dokle ćeš tako zborit ti?
Bit' ko vihar riječi ždrijela
tvog?

3. Eda li Bog pravo izvraća?
Il' pravicu Silni izvrće?
4. Ako li su tvoji sinovi
Grijehom njega uvrijedili:
Predao ih je grijehu njihovu.
5. No, ti, ako l' Boga potražiš,
Zȁ milost se Silnom uzmoliš:
6. Te vrh sveg' si čist i obrazan,
On će za te sad se prenuti,
Stan pravedan tvoj obnoviti.
7. U početku bi'ćeš neznatan,
No, na koncu vrlo velik baš
8. Pređašnji dȅ pitaj naraštaj,
Gledaj oci, što pronađoše:
9. Tȁ, od jučer mi smo nèznȃjše,
Na zemlji nam kȍ sjen dani su.
10. Učeći te nauk da'će ti,
Iz svog srca riječi vadi' će
11. Košt' ne ráste rogoz bȅz bare,
Ni bȅz vlage síta nȅ niče:
12. No, trga se još u cvatu svom,
Prije trave svake suši se:
13. Takove su staze onijeh
Na Boga što zaboravljaju:
Jer propada bogomrščev nad.
14. Podlama se nada njegova,
Ufanje mu dom je paukov.
15. Na kuću se svoju naslanja,
Al' ne stoji ona tvrdo mu:
Čvrsto za nju on se prihvata,
Al' držat se ona ne može.
16. Zeleni se nešto nà sȗncu,
U vrh vrta pruža ogranke:
17. Na kršu mu žile spleću se,
Iz kamena tvrda proniču.
18. Al' iz mjesta kad se iščupa,
Zaniječe ga ono: »Ne znam te!«
19. To je radost, gle, života mu,
Al' iz praha drugi niču već.
20. Bog, gle, dobrog ne odbàcuje,
Ni zlikovca ne utvrđuje.
21. Još će t' smijeha usta nàpunit,
Usne tvoje poja radosna.
22. Što mrze te, sram obući će,
Bezbožničkog stana nesta' će.

1.—3. Bildad, čovjek žestoke ćudi, ne vodi računa o Jobovoj molbi, kojom je zakleo prijatelje, da imadu s njime smilovanja (6, 28—30). I Bildadu, kao i Elifazu, nevolje na tom svijetu samo su kazna za počinjene grijehe. Osim toga, on se pokazuje kudikamo tvrđim prema svome prijatelju Jobu. Prema opasci sv. Tome, on govori, kako običavaju govoriti ljudi protiv nečega, što nijesu razumjeli. U nedostatku argmenata, on grdi. U Jobovu odgovoru Elifazu on vidi optužbu Boga zbog nepravde, stoga se latio dokazivanja, kako je Bog pravedan, i Job treba da prestane optuživati Boga s nepravednosti.

4.—5. Bildad predpostavlja kao izvjesno, da su Jobovi sinovi i kćeri poginuli, što su sagriješili protiv Boga. Grijeh im je prouzročio smrt. No, Job, koji je još u životu, ima vremena, da se obrati. Učini li to, Bog će ga još i obilato nagraditi. Bildad se tako vraća na Elifazovu tezu: grijeh se uvijek kažnjava na toj zemlji, kao što se i krepost uvijek nagrađuje.

8.—10. Bildad prelazi na dokazivanje principa, što ga je postavio u početku svoga govora (r. 3.), iz koga je učinio brzu aplikaciju na Joba. Dok se Elifaz pozvao na viziju, da dokaže svoju tezu, Bildad se poziva na stare mudrace. Današnji ljudi, veli, kratka su života, nemaju dosta iskustva. Život im teče hitro kao sjȅn.

NB. U vezi sa r. 9. padaju nam na um Sofoklovi stihovi u početku »Ajanta«:

„Ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν
Εἴδωλ' ὅσοιπερ ζῶμεν ἢ κουφὴν σκιάν,

11.—15. Kao primjer mudrosti starih pokoljenja navodi Bildad 2 vodene biljke: rogoz i situ, koje se bez vode odmah suše. Slično biva i s onima, koji Boga mrze i ostavljaju. Zbog svojih grijeha lišeni Božje milosti i zaštite, padaju u nevolje i propadaju. Kuća, na koju se bezbožnik naslanja jest njegova zla sudbina, odnosno loš udes. Sva ljudska dosjetljivost i vještina ništa tu ne pomaže (koristi). Kuća bez pravog temelja (pobožnosti) ne može dugo stajati. Ruši se.

16.—19. Bezbožnik je kao neka biljka, što se začas zazeleni na suncu. Čini se, kao da mu je sreća stalna. Ali, kad iznenada umre, niko ne pita za nj. Ni najbliža rodbina.

20. Bog ne ostavlja pravednika, niti se prijatelji sa zlikovcima. Pa, zato, ako Job stane živjeti pravedničkim životom, Bog će ga opet povratiti u peđašnje sretno stanje, i posramiti sve njegove mrzitelje.

Job odgovara Bildadu u I. disputi.

9. GLAVA.

Job znade, da je Bog pravedan, ali opet tvrdi za sebe, da je nedužan, i prema tome, da Bog ne kažnjava jedino zločince. Kad ga Božje veličanstvo ne bi strašilo, on bi pred Bogom mogao dokazati svoju nevinost.

1. A Job odgovori i reče:
(Metar: 6 + 5 = 11).
2. Znam zaista *dobro*,
da je tako s tim!
Tȁ, pred Bogom kako
čovjek da je prȁv?
3. S njime da parbi se?
Odgovorit mu
Ne može na jednu
ni od hiljade!
4. Srcem mudar On je,
Snagom svesilan,
Opro ko se Njemu
te živ ostao?!
5. Gore On premješta,
nit se opaža
U jarosti svojoj
kad ih prevraća.
6. On pokreće zemlju
s mjesta njezina,
Stupovi se njeni
tresu s temelja.
7. Suncu zàprijeti li
ono s' nè rađa
Nȁ nebu On zvijezde
zapečàćava.
8. *Plavetna* nebesa
sam razapinje,
Po valima morskim
šeta gazeć ih.
9. Stvorio je Kola,
Štape, Vlašiće,
I komore zvijezda
drugih nȁ jugu.
10. Djela čini silna
nedokùčljiva,
Divotna čudèsa,
što bez broja su.
11. Gle, kraj mene ide,
a ja nȅ vidim,
Kad prolazi mimo,
ne òpažam ga.
12. Kad uhvati On — gle,
ko će uzbit ga?
Ko ga smije pitat:
a šta radiš to?
13. Ne usteže gnjeva
svoga Silan Bog,

Pomoćnici bijesni
poda nj padaju.
14. Pa, kako bih ja Mu
odgovarao?
Ili protiv Njega
riječi birao?
15. I prav da sam, dao Mu
ne bih odgovor,
U svog suca već bih
milost molio.
16. Da Ga i prizovem,
da s' odzòve On:
Još vjerovao ne bih,
da m' je čuo glas!
17. Jer ko vihar žestok
On me smrskao:
Umnožio rane
meni nì zašto.
18. Ne dopušta On mi
ni da òdahnem,
Već me sita puni
svim gorčinama.
19. Ako je na snagu:
»Gle, Ja silan sam!«
Ako je na pravdu:
»Ko će me na sud?«
20. Da se i òpravdam,
pa i tada će
Usta vlastita me
zlim proglasiti:
I čestita mene
kazat opakim.
21. Eda li sam pošten?
ni sam ne znam ja!
Omrzao je sasvim
meni život moj!
22. Jedno jest, to velim:
i poštèna On,
Do istrage tare
ko i bezbožna!
23. Kada bi odjednom
bič ubijao ... (hajde-
de!)
Al' očaju On se
smije nevinih!
24. U ruke se daje
zemlja lupežu,
On zaklanja lice
njenih sudaca:
Ako li On nije,
ko je onda to?!
25. Od glasníka brži
dani mòji su,
Ne vidjevši sreće,
oni odmiču.
26. Ko od site čamci
hitro prolaze,
Ko orao nà plijen
kad zalèti se.
27. Ako rečem: muku
da zabòravim!
Lice da ràzvedrīm
budem veseo:
28. Tad od muka svojih
svih sam ustrašen,
jer znam, kako ne ćeš
da opravdaš me!
29. Kriv sam! zašt' da zálud
sada mučim se!
30. Da òperēm sebe
vodom snježanom,
Ruke da sapúnom
sèbi umijem:
31. I tad bi me u glib
još uválio,
Na me da se gade
moje haljine.
32. Jȇr On čòvjek nije
kao što sam ja,
Da mu odgovaram,
i da zajedno
Nà sūd idem s njime,
da se parbimo!
33. Suca međ' nam nema
òbraničkoga,
Ruku da bi metnuo
na nas dvojicu.
34. Od men' neka šibu
svoju òdmaknē,
Neka me nȅ plašī
više njegov strah!
35. Tada ću govòrit,
ne ću bojat se,
Jer ovako ne znam
ni za sebe ja!

5.—10. Job opisuje neizmjernu Božju silu nad fizičkim svijetom. Jevr. riječ »'aš« u r. 9. označuje zvjezdanu konstelaciju Veliki Medvjed ili Velika Kola (Vul.: »Arcturus« = polarna zvijezda, posljednja u rudu malih Kola). »Kesil«, ima kao i Vul. isto značenje sa grčkom riječju »Orion« = zvjezdana konstelacija na sjevernoj nebeskoj polutci, na istočnoj strani. S jevr. riječju »Kima«, označuju se t. z. Plejade, zvijezde na zapadnoj strani nebeske polutke. U Vul. se na ovome mjestu to zviježđe zove »Hijade« (= 7 zvijezda na početku zvjezdane konstelacije, koja se zove »Bik«). Ima ih, koji ovdje pomišljaju na zvijezdu Sirijon, ili Škorpijon. Pod »zvijezdama na južnom nebu« razumijevaju se zvijezde, što se nalaze na južnoj astronomskoj polutci. Prve 3 grupe pripadaju sjevernoj polutci.

13. Pod »bijesnim pomoćnicima« odnosno »Rahabovcima«, ili prema Vul.: »qui portant orbem« = koji nose svijet, razumijevali su neki (i sv. Toma) anđele, kojima se Bog služi u upravljanju nižih stvorenja; drugi ih apliciraju na demone, ili na careve, odnosno na zemaljske mogućnike, ili na oholice, uopće na uobražene i drske ljude, koji hoće da se opiru Bogu. Drugi opet razumijevaju pod tim imenom (»Rahabovcima«) morske nemani. Potonje mišljenje, čini se, da je još najispravnije.

20.—24. Job se ne može braniti pred ovako silnim Bogom. Jedino je, veli, stalno, da Bog šalje nevolje i na dobre i na zle. A, kako pravedničke nevolje često dugo traju, čini se, kao da se Bog s njima podruguje pravedniku. Najgore je pako, što bezbožnici, ne samo nijesu uvijek kažnjavani na ovome svijetu, nego su često još i nagrađivani i zaštićivani. Imadu velike posjede, uopće gospodare na svijetu. U Sv. Pismu nerijetko kaže se, da Bog sam nešto čini, što On samo dopušta. Tako dopušta, da bezbožnik često trijumfira, dok se pravednik tlači.

25.—26. Poređujući brzinu, kojom prolazi njegov život, Job upotrebljava one predmete, što su se u njegovo vrijeme smatrali najbržima. To su laki i vrlo hitri čamci od rogoza ili od site, te orao, kada se zaleti na plijen. — NB. R. 26. »Ko od site čamci«, Vul. ima: »Kao lađe, što voze voće«. R. 27. Vul. prevodi: »Kad odlučim: ne ću više tako govoriti: u licu se mijenjam i mučim se bolan«.

30.—31. Kolikogod se trudio, Job ne može dokazati svoje nedužnosti. Pred Božjim veličanstvom i Božjom svetošću uvijek će izaći okaljan.

32.—35. Ako ga optuži Bog, ne može ništa odgovoriti. Osudi li ga nema priziva. Bog je vrhovni sudac, protiv koga nema apelacije, niti se može postaviti kao neki obranički sudija (arbiter) između Boga i čovjeka.

10. GLAVA.

Jobu je život omrzao. Ne razumije, zašto pravedan Bog bije tolikim nevoljama nedužna čovjeka. Moli Boga, neka mu dade neku olakšicu, prije nego umre.

(*Metar:* 6 + 5 = 11).

1. Omrzao je duši
mojoj život moj,
Ajde da od sebe
pustim tužnjavu!
Ajde da procvilim
dušom ojađen!

2. Bogu rekoh: Nemoj
da òsudiš me!
Objasni mi sa mnom
zašto parbiš se?

3. Eda l' milo ti je,
što potlàčuješ

Djelo dlana svojih,
te ga prezireš?
Svjetlom obasjavaš
bezbožnički svjȅt?!

4. Eda l' su u Tebe
oči tjelesne.
Košto čovjek vidi,
i Ti vidiš li?

5. Dani Tvoji jesu l'
dani čovječji?
Il' ko vijek ljudski
Tvoje godine?

6. Bezakonje moje
jer istražuješ,
I za grijehe moje
brižno razbiraš.

7. Tȁ, Ti dobro znadeš,
da nijésam kriv,
Al' iz ruke Tvoje
nema spasenja!

8. Ruke Tvoje su me
gle, načinile,
Stvorile me; ȍdsvud
sad me potireš!

9. Sjeti se ko kao
da si sazdo me,
I opeta ȕ prah
da ćeš vratit me!

10. Nijési li me poput
mlijéka ȕsuo?
Učinio ko sir
da ȕsirim se?

11. Navuko si ná me
kožu ì mȇso:
Kostima me svega
spleo i žilama.

12. Darovao mi blago
život s milošću,
Staranjem mi svojim
dušu čuvao.

13. To ȕ srcu svome
Ti si sakrio:
Ali znadem tako
da je pred Tobom!

14. Ako i sagriješih
Ti si čuvao me,
Od krivice ipak
nijési pravdao me!

15. Avaj, teško meni,
skrivim li štogod:
Nì prav jer ne mògu
glave pòdići:
Već si pun sramòte
gledam nevolju.

16. Ako li je dignem
ko lav goniš me,
I čudesa sa mnom
opet počinjaš.

17. Svjedočanstva svoja
ná me pònāvljāš,
Protiv mene jarost
još umnòžāvāš,
Vojsku muka starih
s novim mijȇnjāš mi!

18. Iz utrobe što si
izvadio me?
Oh, da umrijeh! — oko
da ne vidje me!

19. Bȉo b' ko da nijésam
nigda nì bio:
Iz utrobe ravno
ȕ grob prèmješten!

20. Tȁ, nije li malo
dana mojijeh?
Dȅ prestani za čas,
ostavi me se:
Malko ne bih li se
porazvèdrio!

21. Prije no poduzmem
put bez pòvratka,
Put u zemlju tamnu
i ȕ smrtni sjȅn.

22. Put u zemlju tamnu
kao crni mrak,
Punu sjȅna smrtnog
i bez poretka:
Nòćcá gdjȅ nȃjcrnjā
jeste kȍ svjetlōst.

8.—12. Sličan opis stvaranja čovjeka ima i u Psalmu 139 (Vul.: 138), 13—16.

18.—19. Job se vraća na svoju tužaljku u gl. 3, 11. sl.

21.—22. Job u ovim retcima opisuje stanje duša u Podzemnom carstvu, koje se jevrejski zove karakterističnim imenom Š e o l. Da bi se razumjela starozavjetna ideologija o d r u g o m e s v i j e t u, treba najprije držati u vidu (pred očima), kako Stari Zavjet n e m a p o j m a o k r š ć a n s k o m n e b u, gdje pravednici gledaju Boga licem u lice. To nebo otvorio je istom Gospodin I s u s K r i s t. U Starom Zavjetu ima jedino Š e o l, kome odgovara grčki H a d e s (Ad), i latinski I n f e r n u s (tal.: L'i n f e r n o). U tome pako Š e o l u (Had-u ili Infernu) razlikovala su se, prije otkupljenja ljudskoga roda po I s u s u K r i s t u 4 odjela (4 partes): a) Mjesto (locus), gdje su se čuvale pravedničke duše. To mjesto zvalo se Abrahamovo krilo (sinus Abrachae), L i m b u s. Danas je ono posve p r a z n o, jer su pravedničke duše premještene u nebo. b) Drugi odio (pars) određen je za onu jevrejsku (židovsku) i kasnije kršćansku pa i pogansku djecu, koja su umrla, odnosno, i sada u kršćanstvu umiru bez svetoga krštenja, a nijesu se in articulo mortis, privoljela na t. z. ž e l j n o krštenje, koje im je milošću Spasitelja g. I s u s a K r i s t a stavljeno na prihvat. Takva su djeca, iako sa jedinim istočnim grijehom na duši, osuđena na vječno odbačenje. Ne trpe doduše poenam sensus, nego jedino t. z. poenam damni, ne postigavši one svrhe, za koju su bila stvorena, t. j. da gledaju Boga licem u lice, da mu služe, i klanjaju mu se. c) Treći odio, onaj je dio pakla, iz koga još i m a i z l a s k a. To je naš današnji purgatorij ili č i s t i l i š t e. Tu su doduše paklene ognjene muke, kao i u pravom paklu, no, pošto se duše u vatri tako očiste, spasavaju se u nebo. d) Četvrto mjesto u Š e o l u jest p r a v i p a k a o, iz koga n e m a i z l a s k a. Tu su strahovite vječne muke; najstrašnije već zbog toga, što je presječena svaka nada izlasku iz njih. Nedokučljiva strahota! Posljednja 3 odjela Podzemnog carstva, odnosno Šeola, kako vidimo, i danas postoje. Jedino je prvi odio (Abrahamovo krilo) zamijenjen s našim n e b o m.

NB. Svi stari narodi, kao i sva objavljena nauka, i židovska i kršćanska, pretstavlja si Š e o l (Podzemno carstvo), kao mjesto u s r e d i š t u n a š e Z e m l j e. »D e s c e n d i t a d i n f e r o s« veli Credo. Ovdje ne ulazimo u rješavanje pitanja, kako fizički oganj može mučiti i dušu (duh), jer je to pitanje slično onome, kako Bog može spojiti razumnu dušu (duh) sa tijelom (tjelesnom materijom) u j e d n o g a č o v j e k a. Konstatiramo samo to, kako i sva prirodna nauka (znanost) uči, da je u središtu Zemlje u ž a s n a v a t r a, tako te su sve, i najtvrđe kovine i kamenje više nego u plinovitom stanju. A opet nema n i k a k v e s v j e t l o s t i, jer nema ni sunca ni z r a k a (vazduha). Vlada najveća i užasna tama.

Govor Sofara Namaćanina u I. disputi.

11. GLAVA.

Sofar grdi Joba, što je tobože loše govorio o Božjoj mudrosti. Zato hvali Božju mudrost. Potiče Joba, da se vrati k Bogu, ako ne će da propadne.

(*Metar:* 6 + 5 = 11).

1. Tada Sofar Namaćanin
progovori i reče:

2. Zar na riječi mnoge
da s' ne òdvrati?

Il' će se òprāvdat
jošte brbljavac?
3. Hoće l' trice tvoje
ljude ùšutkat?
Rugaš se, a niko,
da t' ne pòsrāmī?
4. Tȁ, reko si: svijetla
nauka mi je,
I pred Tobom čist sam
o *Svesilni!*
5. Oh, dȁ kamo sreće
Bog da prozbori:
I na tebe usta
svoja otvori!
6. Da objavi tebi
tajne mudrosti,
Po namjeri svojoj
što su dvostruke!
Tad bi ti još spoznao
kako ti je Bog
S uma smetnuo mnogu
tvoju krìvicu.
7. Moš' li biće Božje
ti dokùčiti?
Savršenstvo Silnog
doseć dȍ kraja?
8. Od nebèsā j' više,
šta da učiniš
Od Šeola dublje,
šta da mudruješ?
9. Duže je od zemlje,
šire od mora.
10. Ako prođe mimo,
pa te pograbi,
Zbor sudački skupi l'
ko će branit mu?
11. Jer On pozna dobro
ljude lukave,
I kad zloću vidi,
dobro pamti je!
12. I bezuman čovjek
biva pametan,
I magare divlje
bude pitomo!..
13. Ako dakle srce
svoje urediš,
Na molitvu ruke
svoje pružiš mu:
14. Zloću još ukloniš,
što t' u ruci je,
U svom stanu ne daš
mjesta pakosti:
15. Bez sramote lice
tad ćeš podići,
I stojeći tvrdo
neš' se bojati!
16. Nȁ muku ćeš svoju
tad zabòravit,
Sjećat se ko vode,
što protèkla je.
17. Od podneva ljepši
biće život tvoj,
Ko jȕtarnja svjetlost
tama zasja'će.
18. Bȅz brige ćeš biti
nadu imajuć,
Bȅz straha ćeš lijégat,
mirno spavati.
19. Leža'ćeš i niko
ne će bunit te,
Već će ti se mnogi
umiljavati:
20. Dok će oči čiljet'
bezbožnicima,
Jer će propast svako
utočište im:
Konac njihov bi'će
očaj duševni.

4. Smisao retka: Jobova je savjest čista. Ništa mu ne predbacuje.
6. »dvostruke«, znači, da su Božje osnove, namjere, superijorne svim ljudskim namjerama, osnovama.
12. Divlje magare slika je tvrdokornosti i gluposti.
13. Slično Sofar obećaje Jobu novu sreću, ako se iskreno obrati Bogu. Tu sreću opisuje mu lijepim pjesničkim slikama.
18. Iako sva poznata nam današnja Vulgatina izdanja imadu »defossus« =ukopan, ipak držimo, da je sv. Jeronim izvorno preveo »defessus« = umoran, jer to traži smisao cijelog retka. Inače te riječi nema u jevr. izvorniku, kako se vidi iz našega prijevoda.

Job odgovara Sofaru u I. disputi.

12. GLAVA.

Job odgovara Sofaru i prijateljima, da poznaje Božju mudrost bolje nego oni. — Zato im je opisuje s ostalim Božjim atributima.

1. Job odgovori i reče:
(*Metar:* 4 + 5 = 9).
2. Sumnje nema: vi ste ljudine,
I s vama će mudrost propasti!
3. Al'
I ja imam razum poput vas,
Od vas gori nijesam nikako! —
Tȁ, ko ne zna stvari takijeh?!
4. Nȁ potsmijeh sam prijatelju svom:
»Zovne l' Boga, odziva mu se
Nȁ potsmijeh je pošten, pravedan!
5. Nesretnik se daje preziru,
Miroljubac ružnu postupku,
I biju se noge klecave.
6. Lupeške su mirne kolibe,
Bogopsovci žive bȅz straha,
Takve jošte rukom vodi Bog!
7. Pitaj stoku, da te nauči,
Ptice s neba, da ti ȍbjāvē!
8. Reci zemlji, da te pȍučī:
Ribe morske nek ti pričaju«!
9. Ko od sveg tog ne zna Gospodnja
Ruka da je sve to sazdala?
10. Sve što živi ruka drži mu,
Dah svakoga tijela čovječjeg!
11. Ne kuša li uho besjede,
Košto nepce kuša jestvine?
12. U staraca mudrost nalaziš,
I u vijeku dugu razumnost.
13. U Boga je mudrost sȉlenā,
U njega je savjet s razumom.
14. Nȅ grâdī se, On kad ràzgrādī,
Nit' se ȍtvarā, On kad zàtvorī.
15. Voda s' hlapi, kad je ùstavi:
Pusti li je, zemlju prèvrće.
16. U njega je jakost s mudrošću,
Svodnik i zavèden njegov je.
17. Zbog njeg' bosi idu svjètnici,
On sudije obezùmljūjē.
18. Carevima pojas raspušta,
I bedra im paše okovom.
19. Zbog njeg' bosi idu svećeni:
Dugòvjeke upropàšćuje.
20. Iskusnima riječ zakràćuje,
I starcima pamet uzimlje.
21. Na knezove sipa srȁmotu,
Silnicima pojas raspušta.
22. On dubine tmaste otkriva,
I mrak smrtni na dan ìzvodī.
23. Usrećuje, ništi narode,
Raširuje, vodi pòd roblje.
24. Glavarima puka zemaljskog,
On uzimlje razum, pušta ih
U pustinje pune bespuća.
25. Bez luča da mrakom pipaju
I lutaju kao pijani.

1. Trećem prijatelju Sofaru Namaćaninu Job odgovara tako, da ujedno perstringira i ostala 2 prijatelja, kojima je već prije odgovorio. Jobov odgovor obuhvata 3 glave (12, 1—14, 22). Po unutrašnjoj dispoziciji dijeli se na 2 čest. U prvoj: 12, 1—13, 12, obraća se Job svojim prijateljima, da ih prekori i pobije, a u drugoj: 13, 13—14; 22, obraća se Bogu, uvjeravajući, kako je nevin, i moli za milost.

2.—6. Što su prijatelji dosele raspravili o Božjim atributima, znade Job bolje, nego oni. U tome pogledu ne treba od njih nikake pouke. Radi se o tome, što pravednik, čim padne u nevolju, biva odmah i od najboljih prijatelja smatran kao neki bezbožnik, dok se pravim bezbožnicima oprašta sve, kada su sretni.

7.—12. Ono, što su 3 Jobova prijatelja rekla o Božjoj mudrosti, uči sva narav. Prema tome nije to ništa vanredna. Sama nerazumna stvorenja uče, da je Bog stvorio sve i upravlja svim; da je sve ovisno od njega, i da On raspolaže sa svime, kako hoće. Životinje su podijeljene na 3 kategorije: četveronožnu stoku, ptice i ribe, prema tome, da li žive na zemlji, u zraku (uzduhu), ili u vodi. R. 11. u obliku poslovice služi kao neki prelaz k slijedećemu. Pošto smo okusili Božju mudrost u nerazumnim stvorovima, čujmo je sada u ljudskoj tradiciji. Dug život u vezi s dugim iskustvom čini čovjeka razboritim (mudrim).

13.—16. Po nedokučivom Božjem promislu biva i to, da neko bude zavodnik (svodnik), a drugi zaveden. No, oba su u Božjoj ruci, odnosno vlasti.

17.—25. Navode se primjeri, koji pokazuju moć i mudrost Božju. Strašni primjeri, što se vazda opetuju u historiji, a da se ljudi ipak iz njih rijetko šta nauče. Bog dakle upravlja svijetom tako, te ga stižu kojekake katastrofe i uništenja, kojih nikaka ljudska mudrost ni moć ne može spriječiti, i od kojih se niko ne može sačuvati. A u tome se baš i očituje neizmjerna Božja mudrost i snaga, kao i dokaz, da dobro nije uvijek nagrada, kao ni zlo uvijek kazna na tome životu.

13. GLAVA.

Job bi htio, da raspravi svoju stvar s Bogom, a ne s prijateljima, koji su nepravedni. Nada se, da bi pred Bogom mogao obraniti svoju nedužnost. Moli milosrđe od Boga.

1. Gle, to sve sam okom gledao,
   Uhom čuo i razumio.
2. Vi, što znate, i ja znadem to:
   Od vas nijesam manji nipošto.
3. Al' htio bih s Višnjim zboriti,
   S dokazom pred Boga stupiti.
4. Jer varavci mazni vi ste mi,
   Svi zajedno loši liječnici.
5. Kamo sreće da ste šutjeli,
   Za mudrost bi vama bilo to!
6. Slušajte mi dokazivanje,
   Čujte razlog mojih usana!
7. Zar za Boga zlo da zborite,
   Il' prijevaru na nj govorite?
8. Treba l'da mu lice primate,
   Ili za njeg' prepirete se?
9. Zar je dobro, kad vas ispita,
   Il' mislite njega prevarit',
   Kao ljudi što se varaju?

10. Oštro će vas On pokarati,
Budete li tajno pristrani!
11. Ne plaši l' vas gordost njegova:
Kad se na vas sruši njegov strah?
12. Mudrote vam prahom postanu,
Hrpe blata vaši štitovi.
13. Ušutite, pa da prozborim,
Nek me snađe, što mu drago sad!
14. Zašt' da zubma meso kidam si,
Život mećem svoj u pésnice?
15. Gle, On može da me ubije,
Ja ću opet u Nj se uzdati;
Al' put svoj ću pred Njim braniti!
16. Nek mi bude to na spasenje,
Što ne stoji pred Njim licumjer!
17. Čujte dobro moju besjedu,
Razlaganje uhom primite!
18. Spremio sam parbu svoju, gle!
Jer znam dobro, da sam pravedan.
19. Ko će sa mnom da se prepire?
Da ušutim sad, i preminem?!
20. Dvoje samo nemoj činit mi:
I pred Tobom ne ću kriti se!
21. Uklon' od men' svoju desnicu,
I strah Tvoj me neka ne plaši!
22. Tad me zovi, ja se òdzīvām,
Il' da zborim, a otkàzuj Ti!
23. Kol'ko grijeha, zloća imam ja?
Pokaži mi grijeh i prestupak!
24. Zašto lice od men' òdvraćaš:
I dušmanom svojim smatraš me?
25. Zašto strašiš list uvenuo,
I slamčicu suhu progoniš?
26. Ná me pišeš moje gorkosti:
U dijel daješ grijehe mladosti.
27. U klade mi noge postavljaš,
Sve mi staze budno stràžārīš,
Oko nogu činiš zareze.
28. Ko truhlina ja se raspadam:
Ko plašt, što ga moljac izjeo!

3.—6. Spoznanje, da zlo nije uvijek kazna za grijeh, nije ipak dostatno, da riješi problem, zašto pravednika stižu nevolje. Ne želi, da u tome pogledu raspravlja s prijateljima, koji ga ni u čemu ne mogu poučiti, nego se izravno obraća Bogu, da mu On posvjedoči, da je nevin, i da bi doznao, zašto su ga stigle te nevolje.

7.—8. Prekorava prijatelje, što se, braneći Božju stvar, služe lažima. »Lice primati« zagovarati.

9.—12. Bog ne treba takvih advokata. On će ih zato još i kazniti.

13.—22. Uvjeren je, da bi svoju stvar mogao obraniti pred Bogom. Zato poziva prijatelje, da ušute. Izriče najveću odlučnost, da se brani. R. 14. hebr. frazeologija, a znači: »Zašto da se izjedam od boli i zašto da život stavljam na kocku?« Jobu je dojadilo već sve. Ipak je on pun uzvišenog pouzdanja u Boga, koje se sjajno manifestira u 15. r. Nijedan ljudski licemjer (iako ih ima nebrojeno mnoštvo) ne usuđuje se kazati takva šta pred Bogom! Tim riječima dokazuje Job svoju nevinost i pred Bogom i pred

prijateljima. Iznova poziva 3 prijatelja, da saslušaju njegovu obranu. Hoće da se brani pred Bogom, i moli za 2 stvari. Hoće, da mu Bog olakša ponešto boli, i da ga ne straši svojim veličanstvom i svetošću. Pod tim uvjetima on se ne boji pred Božji sud, i pitati Boga, zašto stižu njega nevina tolike nevolje, dok vidi, kako drugi počinjaju strašne grijehe, pa ne samo, da im nije ništa, nego još i cvatu u svakom obilju i sreći.

23.—28. Job bi rado iznio pred Boga svoju stvar, ali mu se Bog ne javlja. Zato iznova počinje sa tužaljkom. Pita, gdje su ti njegovi navodni grijesi, zbog kojih toliko strada? Neka mu ih pokaže sam Bog, kada to njegova 3 prijatelja in concreto nijesu mogla. Kako mu njegova savjest ne predbacuje nikakog smrtnog (teškog) grijeha iz odraslog doba, misli, da mu Bog možda ne ubraja zablude iz njegove mladosti, kada još nije znao pravo razlikovati, šta je grijeh. a šta nije. Sve dolazi odatle, što Job nema ni pojma, zašto ga je stiglo ovo veliko zlo, i kako inače Bog imade o njemu odličan sud, što čitatelju Prolog unaprijed otkriva. Međutim čitatelj je u nemogućnosti, da to Jobu saopći. Odatle nastaje i u čitatelja najveća simpatija za ubogog Joba. »Oko nogu činiš zareze« (r. 27) tumači se tako, da Bog zarezuje svaku i najmanju pogrešku čovjeku.

14. GLAVA.

Čovječji život je kratak. Nečist u svom začetku i pun gorčine. — Poslije smrti niko se ne vraća, da bi iznova počeo živjeti na tom svijetu.

1. Čovjek *smrtnik* čedo ženino,
vijeka j' kratka i pun nevolje.
2. Ko cvijet niče, i otsijeca se,
Ko sjen bježi, i ne ostaje.
3. I na takog oči otvaraš,
I sa sobom na sud vodiš ga!
4. Iz nečista čisto može l' ko,
Da izvȅdē? — Niko zaista!
5. Dani njegvi izmjereni su,
Mjesécā mu broj u Tebe je;
Među datu on ne prelazi!
6. Gled svoj svrni s njeg', da počine,
Dan svoj svrši kao nadničar.
7. Jer za drvo ima nadanja,
Pȍsječeno da će potjerat',
Izdanak da ne će propast' mu:
8. U zemlji mu stari kȍrijenje,
I u prahu panj izumire.
9. Ali kada vodu osjeti,
On se tada opet pomladi,
Pušta grane kao prisad nov.
10. No, kad umre čovjek nemoćan,
I premine smrtnik, gdje je tad?
11. Kako vode morske nestaje,
I rijeka se suši, opada:
12. Tako čovjek jednom legavši,
Gore više on ne ustaje.
Dok je neba on će spavati,
Od sna svog se ne će prenuti.
13. Oh, u šeol da me sakriješ,
Tamo skloniš, gnjev dok utišaš!
Rok da daš mi, dok se sjetiš me!
14. Čovjek mrtav hoće l' živjeti? —
U nevolji sveđ iščekujem,
Hoće l' doći moja promjena!

15. Zazòvi me, jâ se òdzīvām:
Zaželi se stvora dlana svog!
16. Brojeći sad moje korake,
Time na grijeh ne paziš li moj?
17. Zapečaćen u tobocu je
Moj prestupak, još si stegnuo
U zavežljaj moje zločine!
18. Kao gora, kad stropòštā se,
I raspadne; il' ko hridina,
Sa svog mjesta, kad odvali se:
19. Kamenje joj voda ispira,
I povodanj zemlju odnosi:
I Ti tako vraćaš ȕ *ništa*
I u propast ljudsko nadanje.
20. Nadvlađuješ *smrtna* čovjeka
Zauvijeke; i on odlazi
Nagrđena lica, otjeran!
21. Jesu li mu djeca ȕ časti,
On tog ne zna; il' su prezrena,
On ni toga ne primjèćujē.
22. Tijelom svojim bol on osjeća,
Za se samo pun je žalosti.

1.—12. Čovječji je život kratak i pun nevolja. U nečistoći se začinje. Živi samo jedamput. Ne može se pomladiti kao n. pr. posječeno drvo, koje ima korijenje u zemlji. R. 4. Vul. prevodio ovako: »Ko može učiniti čistim onog, koji je začet od nečista sjemena? Zar ne Ti, koji si jedini?« Eksplikativan prijevod po smislu.

13.—22. Kad umre čovjek, ne vraća se više na ovaj svijet (isp. 7, 10), niti zna, niti se brine više, jesu li mu djeca u časti, ili nijesu, prezrena, ili ne. Ima dosta posla sa sobom i sa svojom dušom. Jedino Božja milost može spasiti čovjeka od Božjeg gnjeva. U r. 17 aludira Job na istočni običaj (danas već i zapadni), da se novci, dokumenti, i druge dragocjenosti nose u dobro zatvorenoj (ovdje: zapečaćenoj) torbi, tobocu ili zavežljaju (naše seljakinje). I najtvrđe hridi ruše se pod udarcima prirodnih događaja, pa, kako da se ne skrši čovjek pod ovakim Božjim udarcima, kakve podnosi Job. R. 17c.: »U zavežljaj moje zločine«, Vul. prevodi: »Ali si izliječio bezakonje moje.«

20. »Nadvlađuješ«, Vul.: »dao si mu jakost za malo vrijeme«. Obratni smisao.

22. »Svojim tijelom«, Vul. dodaje: d o k ž i v i.

II. d i s p u t a.

Govor Elifaza Temanca u II. disputi.

15. GLAVA.

Elifaz optužuje Joba, da je neznalica i oholica. — Pred Bogom nije niko pravedan. — Bezbožnik živi uvijek u strahu, i konačno propada prije reda u svakom pogledu.

1. A Elifaz Temanac odgovori i reče:

(*Metar:* 8 + 5 = 13).

2. Hoće l' mudrac odgovarat praznom mudrošću?
Il' svoj trbuh napunjati vjetrom istočnim?
3. Braniti se besjedama beskorisnima?
Il' govorit prazne riječi, što ne pomažu?
4. Tȁ, ti, e t o, uništavaš bogobojaznost,
I ukidaš razmatranja sveta pred Bogom.

5. Usta tvoja dokazuju
tvoju bezbožnost:
Iako si baš prepréden
jezik uzeo.
6. Usta tvoja, a ne moja
teb' osùđuju
I usnice tvoje krivcem
tebe kazuju.
7. Eda li si prvi čovjek,
što se rodio:
Te si možda sazdan jošte
prije humova?
8. Il' si tajnom vijeću Božjem
prisluškivao:
Te si tako pokupio
mudrost u sebe?
9. Šta ti znadeš, a da i mi
znali ne bismo:
Ili shvataš, a da i mi
ne bi shvatali?
10. I sijedijeh i starijeh
ljudi imamo,
Što od oca još su tvoga
mnogo stariji!
11. Zar su tebi premalene
Božje utjehe:
I riječi upravljene
k tebi s blagošću?
12. Čemu te sad srce tvoje
tako zànosi.
I očima svojim čemu
tako prevraćaš?
13. Još obraćaš protiv Boga
svoje dahtanje:
I iz usta puštaš svojih
takve besjede!
14. Tȁ, ima li gdje čòvjeka
te bi čist bio?
Il' ženina porođénca
te bi prāv bio?
15. On, gle, svojim ne vjeruje
niti Svecima:
Nit nebesa nijesu čista
pred Svemògućīm!
16. A nekmoli čovjek gadan
i pokvarenik,
Što no pije kao vodu
nepodopštine!
17. Nešto ću ti sad kazati,
a ti slušaj me:
Hoću da ti pripovijedim,
što sam vidio.
18. Mudri, što su kazivali,
ništ' ne tajeći:
Od otaca svojih što su
nekoć *primili.*
19. Kojima je samim zemlja
bila predana,
I kroz koju tuđin nikad
nije hodio.
20. Bezbožnik se muči svega
vijeka svojega:
I malo je nasilniku
dato godina.
21. U ušima njegvim zuji
vazda strašan glas:
I u doba na nj napada
mirno pustošnik.
22. Ne vjeruje, da će ȉz tme
zdrav se vratiti:
Otsvakud se priviđaju
njemu mačevi.
23. Za hljepčićem on tumara
»gdje je?« *pitajuć;*
Znade, da je za nj prìprem-
ljen
danak čemeran.
24. Nèvolja ga i tjeskòba
ù strāh tjȅrajū;
Kô cȁrevi nà bōj sprȅmni
nâ nj navàljujū.
25. Rukom jer je zamahnuo
on na Silnoga:
Ponio se drsko prema
Svemògućēmu.
26. Na njega je natrčao
vrata spružena,
I sa mnoštvom ispupčanih
svojih štitova.
27. Lice još je pretilinom
svoje pokrio:
I navaljao na bokove
salo debelo.
28. U gradovima stan je uzeo
raskopanima:

U kućama, što su bile
nenastanjene:
Obraćene, što su bile
ȕ kup kamenja.
29. Ne će cvasti, ni opstati
blago njegovo:
Nit po zemlji raširit se
dobro njegovo.
30. Ne će on se izmaknuti
nèviđelici:
Grane njegve osuši'će
oganj plameni:
Odnije'će ga duh pakosni
usta njegovih.
31. U taštinu, tumaralo,
nek ne ùzdā se:
Jer taština nagrada će
biti njegova.
32. Prije neg' mu dođe sudba
on će svršiti:
I grana se njegva ne će
zazelènjeti.
33. Kao loza odbáci'će
grozd svoj nezreo:
Ko maslina pobaca'će
cvijet sa pupaka.
34. Jer skupština bezbožnička
roda ne nosi:
Nego oganj potkùpljivo
pali šatorje:
35. Onima, što snuju muku
i zlo rađaju:
Onima, čij' trbuh sprema
ružnu prevaru.

1. U prvoj disputi brane 3 prijatelja Božju pravednost, čime indirekte optužuju Joba, da je u potaji morao biti velik grješnik, kada ga je Bog ovako teško kaznio. U ovoj drugoj disputi napadaju Joba, nastojeći mu direkte dokazati krivnju.

2.—6. Elifaz predbacuje Jobu, što je ludo i bezbožno govorio, zaboravljajući poštovanje, koje treba da ima prema Bogu. Time, što tvrdi, da nije ništa kriv, a ipak ga je stigla ovaka kazna od Boga, pokazuje Job samo, kako je prepreden bezbožac. Tvrdeći, da na zemlji pobožniku nije bolje, nego bezbošcu, pače da biva obratno, bezbošcu bolje, nego pobožniku, on ruši Božji strah (bogobojaznost).

7.—13. Job je glup i neznalica. Umišlja si koješta. Misli, da je pametniji od svojih prijatelja. Svojim se riječima samo oholi.

14.—16. Jobove tvrdnje pobija sada direkte Elifaz time, što ni anđeli, ni sama nebesa nijesu pred Bogom čisti, a nekmoli će to biti nečist i pokvaren čovjek (podrazumijeva se: kakav je Job).

17.—24. Iz tradicije pređašnjih naraštaja Elifaz uči Joba, kako bezbožnici nijesu nikada bili sretni. Uvijek su u strahu.

25.—28. A taj strah muči bezbožnika, jer je otpadnik od Boga i uporan.

29.—35. Zato njega i njegovo potomstvo stizava neminovno zlo.
NB. Kako obično biva, da disputanti u disputama tvrdo ostaju kod svojih gledišta, nije čudo, što se neke riječi opetuju, i iznose jednaki argumenti kao i prije. Tako i ovdje. Ipak ima i novih momenata, koji ukazuju na progres u disputi. To je najprije psihološki: Elifaz navaljuje na Joba s većom žestinom nego prije, kriveći ga s najveće bezbožnosti, blasfemije (2—6), nebrojenih grijeha (16). Opisujući bezbožnika (25—28, 30 i t. d.), očito aludira na Joba, čime stavlja Jobovu strpljivost samo na veću kušnju. Daljnji filozofsko-teološki napredak u disputi je u tome, što Jobovu tezu o bezbožničkoj sreći Elifaz pobija tvrdnjom, da su bezbožnici gonjeni neprestanim strahom, i na kraju sigurno propadaju. To je konačno sve istina, ali nije u aplikaciji na ubogoga Joba.

Job odgovara Elifazu u II. disputi.

16. GLAVA.

Job kori prijatelje kao dosadne tješitelje. — Tuži se, da ga muče Bog i ljudi. Poziva Boga za svjedoka svoje nedužnosti.

1. A Job odgovori i reče:
(*Metar:* 4+ 5 = 9).
2. Stvari takvih mnogo čuo sam ja
Dosadni baš tjȅšioci ste!
3. »Ima l' kraja praznim riječima?«
»Šta l' te vrijeđa, da odgovaraš?«
4. I ja tako znao bih zboriti
Ko vi, nà mōm mjestu da ste vi!
Još bi prosuo riječi blistave:
Glavom mahao na vas *posprdno!*
5. Hrabrio vas svojim ustima:
Bol vam lakšao svojim jezikom!
6. Al' ne làkšā zborom bol se moj:
Nit' se riječma on utišava.
7. Oh, svega me baš iscrpao,
I moj savjet sav pokvario!
8. Ščepao si me, svjedok ne treba:
Mrša moja na me ustaje,
Krunski svjedok na me ona je!
9. Gnjev me njegov goni, razdire:
Zubma svojim na me škrguće,
Ko dušmanin sijeva očima.
10. Usta na me tu razvaljuju,
Po licu me biju sramotno:
Zajedno se na me skupljaju.
11. Bezočniku Bog me predao:
U ruke me dao zločincima.
12. U miru me mome pomeo,
Ščepao za vrat, te me survao:
I za nišan sebi uzeo.
13. Sapinju me strijelci njegovi,
Nemilice sijeku bubrege:
I nȁ zemlju žuč mi prosiplju.
14. Probija me kô na pròboj zid,
Kao junak na me udara.
15. Pȍ koži sam kȍstrijet sašio,
Uvalio u prah slavu si.
16. Od plača mi lice podbulo,
Na vjeđama leži smrtni sjen.
17. Premda nema u men' nepravde,
I molitva moja čista je.
18. Ne krij, zemljo, mojih zakolja:
Mjesta ne daj mome vapaju!
19. Na nebu je, sad, gle, svjedok moj:
I moj znalac na visinama.
20. Prijatelji moji mnom se rugaju,
Suze ronim okom dȍ Boga.
21. Oh, da s Bogom čovjek ima sud:
Košto čovjek ima s čovjekom!
22. Ljeta mojih broj se svršuje:
Idem nà pūt, s kog' se nȅ vraćām.

1.—6. Job kori prijatelje, što u glavnom uvijek isto ponavljaju, i mjesto da ga potješe, još mu veće zadaju jade. I on bi znao, ne samo tako, nego još i blistavije govoriti, da je na njihovu mjestu, a oni na njegovu.

7.—18. Iznosi svoje boli i tuđe potsmjehe. Konačno mu riječi u r. 18. prelaze u sarkazam. R. 10—11. sadržava proročku sliku prijezira što ga je trpio Isus Krist na križu, pa se to mjesto smatra Mesijanskim proroštvom (Isp. Ps. 21, 13—14; Is. 53, 2—3).

19.—22. Želi govoriti s Bogom, kao čovjek što govori s čovjekom. U takvom slučaju mogao bi lako stati pred svoga suca, obraniti se i zadobiti svoje pravo. Inače Job nema više na ovome svijetu nikakve nade. Njegovi dani idu k svome kraju. Zato neka mu brzo pomogne, inače ne će moći više, da primi ikakvu pomoć u ovome životu. Slične misli gore (isp. 14, 5. sl.).

17. GLAVA.

Job se moli Bogu, da ga brani protiv bezbožničke zlobe. I onako nema više nikakve nade na ovome svijetu.

1. Duh mi slabi, dani gase se:
Ostaje mi carstvo podzemno.
2. Ne trpim li gorkih ruganja?
Oko moje noći provodi
U jadima, što mi zadaju!
3. Kod sebe mi jamca moga daj:
Drugog tada jamca ne trebam!
4. Zatvorio um si ovima
Od shvatanja! — Zato ne puštaš
Da s' nada mnom dižu oholo!
5. Ko predaje na plijen drugove:
Djeci njegvoj oči sahnu'će!
6. Za rug si me metnuo pucima:
Među njima gad sam postao.
7. Od jada mi oči istječu:
Svi udi mi ko sjen postaju.
8. Tome svemu prȁvi čude se:
Nad lupežom čestit zgraža se.
9. Puta svog se drži pravednik:
Čist rukama jača svȅ većma.
10. A vi svi dȅ s nova počnite:
Mudra međ' vam jer ne nalazim.
11. Dani moji hitro prolaze:
Kidaju se nade srca mog!
12. Noći mi se u dan okreću:
Dan je blizu mraku mrklome.
13. Da nadam se? Šeol dom je moj!
U tami si sterem ložnicu!
14. Grobu vičem: »Ti si otac moj«!
A crvima: »Mati i sestra«.
15. Gdje je sada moje ufanje?
Nadu moju ko će vidjeti?
16. U podzemno carstvo silazi:
U grobu da sa mnom počine!

1.—10. Job osjeća, kako mu se dani skraćuju.

11.—16. Nema više ničemu da se nada na tome svijetu. Ovdje se mnogo točnije opisuju Jobove muke, i mnogo jasnije izlazi na vidjelo s kakvom hrabrošću ih podnosi Job. Treba opaziti, kako Job ostaje vjeran Bogu, iako se nema više ničemu nadati na zemlji. Time pokazuje, kako nije služio Bogu jedino za zemaljska dobra, što ih je svojedobno primao, nego jer je uistinu ljubio svim srcem Boga.

Govor Bildada Suhejca u II. disputi.

18. GLAVA.

Bezbožnik treba da pogine. — Predočuje zla, koja čekaju bezbožnika prije smrti i poslije smrti.

1. Tad progovori Bildad Suhejac i reče:

(Metar: 4 + 5 = 9)

2. Kad će jednom svršit razgovor?
Razum u se, pa da zborimo!
3. Zašto stokom da nas smatraš ti:
I gadom u svojim očima?
4. Raskidaš si dušu jarošću!
Hoće l' zemlja s tebe opùstjet?
Sa svog mjesta hrid se prèmjestit?
5. Tȁ, žižak se gasi zlotvorov:
Plam nȅ sijā vatre njegove!
6. U šatòru svjȅtlōst tàmnī mu
Nad njime se gasi svjetiljka.
7. Korak griješan spȍtičē mu se:
I savjet ga vlastit obara.
8. U pruglo se nogom zapleće,
I pȍ mreži hodi spletenoj.
9. Pređa ga za petu pothvata:
I zamke ga čvrsto pritēžū.
10. Uže mu je nȁ tlu sakrito:
Prùžalo na putu njegovu!
11. Plȃšē ga strahòte ȍtsvuda:
Ȕstopicē njeg' prognánjajū.
12. Za bogatstvo neka trpi glad:
Nȅsreća ga stalno pratila!
13. Žile kožne nek' mu proždere:
Proždere ih smrtni prvenac!
14. Iz šatòra nek' se iskine
Nada njegva; a njeg' samoga
Da odvedu caru strašnome!
15. U stanu mu tuđin stanovao:
Dvor se njegov pòsumporio!
16. Ozdō mu se korijen sušio:
A odòzgō granje venulo!
17. Sa zemlje mu spomen propao:
I iščezlo ime s ulice!
18. Iz svijetla ga u mrak pognali:
I iz zemlje òtjerali ga!
19. One ne imao za se poroda,
Ni koljena u svom narodu,
Ni ostatka u svom naselju!
20. Čudili se danu njegovu
Pòšljednīci; a i prȅđašnjē
Obuzela strava od *njega!*
21. Kob je takva jednog nitkova:
Usud takav jednog bezbošca!

1. Bildad razvija svoju staru temu: bezbožnik je uvijek kažnjen. I dok Elifaz dopušta, da kazna može biti često i nevidljiva. unutar čovjeka kao grižnja savjesti i duševni strah, Bildad obratno drži, da je bezbožnikova propast uvijek vidljiva i očita, i zato je opisuje najživljim bojama.

2.—6. Početak Bildadova govora pun je srdbe. Žiškom i plamenom slikovito se označuje obiteljska sreća, a svjetlošću i svjetiljkom blagostanje, bogatstvo i slično. Sve to pogasi' će se, i nestati.

7.—14. Opisuje se bezbožnikova propast do njegove smrti.

15.—21. I poslije bezbožnikove smrti opaža'će se posljedice njegove propasti, jer će kazna stići sve njegove stvari, njegovu familiju i njegovo potomstvo. Kao nekoć na Sodomu i Gomoru pusti'će Gospod na njegovu kuću sumpor i vatru. Posljednjim riječima čini se, da Bildad aludira na onaj oganj, koji je spalio Jobove ovce i koze zajedno s pastirima (1, 16).

Job odgovara Bildadu u II. disputi.

19. GLAVA.

Job ponovo tvrdi, da je nedužan, iako trpi strašne boli. Tuži se, što su ga svi ostavili. Moli za saučešće prijatelja i očituje svoju vjeru u Boga Otkupitelja, koji će nagraditi njegovu nedužnost.

1. A Job odgovori i reče:
2. Dokle ćete dušu mučit mi?
Satirat me svojim riječima?
3. Deset put me već izgŕdiste:
Stid vas bilo što me kinjite!
4. Pa, ako sam zbilja zgriješio:
Tad grehòta moja sa mnom je!
5. Ako li se na me dižete:
Grijeh mi tada moj dokažite!
6. Znajte, Bog da onaj je,
Što je mene tako savio:
I zamkom me mojom stegao!
7. Vičem, eto, glasno: »Nepravda!«
Ali niko ne će da me sasluša!
Vapijem, al' sud ne nalazim!
8. Otsvud mi je put zagradio:
Te prolaska nemam nì otkle,
Staze mi je tamom pokrio!
9. Čast je moju s mene svukao:
S glave moje vijenac skinuo.
10. Otsvakle porušen, umirem:
Nada mi je kô iščupan panj.
11. Gnjev se njegov na me ȕžègao.
Za dušmána On me drži svog.
12. Otsvuda mu čete dolaze:
I do mene put si grade svoj:
Naokolo *sveg* šatora mog
Oni sebi čine logore!
13. Udaljio od men' braću si:
Znanci moji od men' tuđe se.
14. Bližnji moji ostavljaju me:
Poznanici zaborávljajū!
15. Domašnji i mòje sluškinje
Gledaju me kao tuđina:
Stranac sam u njihvim očima.
16. Slùgu l' zovnēm, ne òdzīvā se:
Treba da ga molim zȁ milōst.
17. Ženi mojoj dah moj mrzak je:
I rođenoj braći gadim se.
18. Već ì djeca za me nȅ hajū:
Kad ustanem mnom se rugaju.
19. Svima vjernim svojim gadim se:
Koje ljubljah na me dižu se.
20. Zȁ kožu mi kosti lijepe se,
I za meso; jedva utekoh
S kožom oko zuba svojijeh.
21. Smilujte se, smilujte se dȅ
Na me bar vi, moji drugovi:
Ruka Božja jer me dotakla!

22. Zašt' me kao Bog progonite:
Nenasiti mesa mojega?!
23. Oh, da kȍ dȃ da napišū se
Riječi moje da upišū se
24. Gvozdenijem stilom ȕ knjigu:
I olovom — vječni zȁ spomen
U lìticu da se (ùklešū) ùrežū:
25. **Znam, da živi moj Otkupitelj:**
Koj' će zadnji stati nȁd prahom:
26. **I opeta da će nakon tog**
Kožom mojom ove odjest se
Tad iz tijela da ću svojega
27. **Boga gledat; koga ja ću si**
Gledat isti svojim očima:
Vidjeti Ga, a ne drugi kȍ!
Od te želje moji bubrezi
U grudima venu mojima!
28. Jer velite: »Šta ga gonimo:
Kad mu razlog ima besjeda!«
29. Od mača se bojte, jer je mač
Osveta za djela opaka:
Da poznate, da imádē sud!

2.—6. Job se tuži na nepravedan postupak svojih prijatelja. »Deset puta« znači često puta.

7.—12. Opet govori o strašnim bolima, koje ga pritiskuju, a nema nikoga, da stane u obranu njegove nedužnosti. Sam božanski sudac opkolio ga tolikim nevoljama, da nikuda ne može pobjeći. Lišio ga svih njegovih dobara, što su ga resila kao slavna kruna.

13.—20. Pod »braćom« (13) razumijevaju se bližnji rođaci. »Djeca«, što se spominju u 18. r. djeca su po mišljenju nekih od konkubina, no drugi mnogo vjerojatnije drže, da se radi o Jobovoj braći, što su se rodila od iste matere, od koje i on.

21.—22. »Nenasiti mesa«, jesti čije meso, po istočnoj frazeologiji, znači klevetati koga.

23.—24. Uzalud je Job očekivao od prijatelja kakvu utješnu riječ. Zato on hoće sada da dade javno i vječno svjedočanstvo svoje nedužnosti, sa željom, da dođe do svih ljudi i svih vremena. Prema tome da bude napisato nekim trajnim načinom. »Riječi moje«, t. j. ne sve ono, što je dosele govorio, niti, što će poslije govoriti, nego riječi, kojima će sada istumačiti svoju živu vjeru u budućeg Otkupitelja i svoju nadu u uskrsnuće u narednim verzovima.

25.—27. Prijatelji šute, i svojom šutnjom osuđuju Joba, ali on s emfazom izjavljuje: »Znam, da živi moj Otkupitelj.« On je o tome potpuno uvjeren i siguran. Riječ »otkupitelj« u jevrejskom »goel«, znači zapravo: osvetnik, branitelj, koji vraća nekome slobodu, brani njegovo pravo, osvećuje njegovu krv ... Tako je sam Bog bio »goel« izraelskog naroda, koji ga je svojedobno izveo iz ropstva egipatskoga, a poslije i babilonskoga, i obećao mu, da će ga zaštititi i osvetiti od svakoga nasilja. Job se već u gl. 16, 19 i sl. pozvao na Boga, kao svoga svjedoka. Sada veli o tome svojem »goelu«, da je živ, t. j. vječan. Job će umrijeti, ali Bog živi do vijeka, i održa'će svoje obećanje. Bog je Alfa i Omega, prvi i posljednji, jer je Stvoritelj svega. Kada dakle na koncu svijeta postanu svi ljudi prah i pepeo, posljednji dići će se Bog nad tim prahom kao sudac, svjedok, i osvetnik Jobove nedužnosti. Taj Otkupitelj, goel, na sudnjem danu, jest Božji Sin. R. 25—27. spada među najznamenitija dogmatska mjesta u Sv. Pismu, kojima se utvrđuje vjera u uskrsnuće od mrtvih. Sv. Jeronim piše: »Resurectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius, vel cautius scripserit« (Ep. 53, 8),

i opet: »Nullus tam aperte post Christum, quam iste ante Christum de resurectione loquitur« (Lib. contra Joan. Hierosol. n. 30.).
28.—29. Job veli svojim prijateljima, neka ga prestanu progoniti i optuživati ga, stavljajući im pred oči budući sud, kojemu će se i oni morati podvrći. Suponira dakle, da će i njegovi prijatelji jednog dana morati uskrsnuti. Prijatelji ne će ostati nekažnjeni, ako nastave klevetati nedužnoga.

Sofar Namaćanin govori u II. disputi.

20. GLAVA.

Sofar opetuje, kako je bezbožnikova sreća kratka. — Bezbožnik propada. — Grijeh i kazna su u međusobnoj najužoj vezi. — Bezbožnika taru mnoga zla. — Srdžba Božja stizava bezbožnika.

1. A Sofar Namaćanin progovori i reče:

(*Metar: 6 + 5 = 11*).

2. Stog me sile misli
da odgȍvorīm:
I odatle nemir
unutarnji moj!
3. Ukor čuo sam *netom*,
što sramȍtī me
Al' će um moj naći
mudar odgovor.
4. Tȁ, ne znaš li tako
da od vijeka je:
Otkada na zemlji
čovjek boravi:
5. Radost bezbožnička
da je zȁ malo:
Bogomrščev ijuj
da je trenutan!
6. Pa, da ponos njegov
dopre dȍ neba:
I da mu se glava
takne ȍblākā:
7. Zauvijek će propast
kao blato mu:
Koj' ga vide, reć' će:
kuda djȅo se ?
8. Kô sȁnak će prhnut
naći ne će se:
Ko utvare noćne
njega nesta' će.
9. Oko gledalo ga,
više ne će ga:
Niti će ga vidjet
mjesto njegovo.
10. Djeca njegva će se
laskat ništima:
Ruke će mu vraćat,
što je oteo.
11. Njegove će kosti
pune mladosti,
U grob s njime poći,
tamo legnuti.
12. Ako mu je slatko
zlo u ustima:
Pod svojim ga tada
krije jezikom.
13. On ga čuva brižno
i ne pušta ga:
U ustima svojim
zaustavlja ga.
14. U ustima jelo
pretvara mu se:
Obraća se u jed
ljuti aspidin.
15. Blago, što ga proždro
on izbljȕva' će:
Iz trbuha njegva
izgna' će ga Bog.
16. Od aspide otrov
on će sisati:
I ljutičin jezik
njeg će ubiti.
17. On pȍtōkā ne će
više gledati,

Ni rijeka, što teku
mlijekom, skorupom.
18. Oteto će vratit,
ne će žderati:
S imetkom će platit,
bez uživanja.
19. Ništega jer gnjȅo je,
i zapuštao:
Otimao je kuće,
nije zidao.
20. Osjećat mir ne će
u svom trbuhu:
Nit će spasit ono,
što mu j' najdraže.
21. Kada jede, ništa
on ne ostavlja:
Zato mu ni sreća
dugo nȅ trajē.
22. Sred obilja svoga
past'će ȕ čemȅr:
Nevolje sve ruke
na nj će udarit.
23. Kada će napunit
mastan trbuh svoj:
Tad će *Bog* na nj poslat
gnjev svoj žestoki.
24. Kad od gvožđa ljuta
stane bježati:
Mjeden će ga tada
luk prostrijeliti.
25. Kroz tijelo će proć' mu
strijela bačena:
Iz žući će svoje
vadit' blistav mač:
Vreba' će ga strasi
kud se krene god!
26. Blago će mu tama
crna proždrijeti:
Neraspiren oganj
njega pojesti:
Uništit ostatak
u šatòru mu.
27. Nebesa će otkrit
krivdu njegovu:
A zemlja se dići
na nj kô urotnik!
28. Ljetine će nestat
doma njegova:
U dan gnjeva Božjeg
sve rastòčit se.
29. Od Boga to dijel je
jednom bezbošcu:
I dosuđen Bogom
dar to njemu je!

2.—10. Jobove riječi prouzročile su u Sofaru srdbu. Job treba znati, kako je od vijeka stalno pravilo, da je bezbožnička sreća vrlo kratka, brzo silazi u propast. Slično biva i s njegovom djecom.

11.—16. Grijeh rađa kaznu, jedno je s drugim najuže povezano. Nepravde, što ih je počinio bezbožnik bile su za nj kao jelo, što ga je pohlepno izio, no poslije kratka vremena mora ga izbaciti.

17.—22. Pa, ako i ne umre odmah bezbožnik, nema prave radosti, jer ga pritiskuju mnoge nevolje i zla. Bezbožnik gubi sve, što je stekao, jer mu nikada ništa nije bilo dosta, uvijek je težio za novim bogatstvom.

23.—28. Najposlije će ga Bog ipak nasititi svojim žestokim gnjevom. Propast mu je neizbježiva, Bog će ga progoniti tako, da izmakavši se jednoj opasnosti, padne u drugu.

Job odgovara Sofaru u II. disputi.

21. GLAVA.

Job traži od prijatelja, da ga saslušaju. — Bezbožnici su često na ovome svijetu sretni. — Rijetko biva, da su odmah kažnjeni za svoja zločinstva. — Dapače često žive zdravi i među ljudima su u časti.

1. A Job odgovori i reče:

(Metar: 4 + 5 = 9)

2. Čujte dobro moju besjedu:
Utjeha to od vas nek mi je!
3. Potrpte me, ja da govorim:
I kad svršim, tad se rugajte!
4. Eda li se tužim čovjeku:
Il' žalostan biti ne smijem?!
5. Gledajte me, pa se divite:
I na usta ruku metnite!
6. Kad pomislim, ja se zgrozim sav:
Tijelo moje strah podùzimā:
7. Zašto žive ljudi bezbožni?
Budu starci, još se bogate?
8. Porod zdrav je s njima zajedno:
Gledaju si djecu prȅd sobom.
9. Kuće su im mirne, bȅz straha:
Šibe Božje nema nad njima.
10. Bikovi im skaču sigurno:
Krave stȅone ne jalove se!
11. Ispuštaju ko krd djecu si:
Sinovi im skaču radosno.
12. Uz tamburin, harfu jujuču:
Pocikuju uz glas svirale.
13. U sreći si dane provode:
I u Šeol za tren silaze!
14. Bogu kažu: »Ostavi nas dȅ!
Na što znanje Tvojih putova?
15. Ko je Silni, da mu služimo?
Kakva l' korist, da mu s' molimo?

(Metar: 6 + 5 = 11)

16. Nije li, gle, sreća
s rukom njihovom:
A od men' daleko
misao grješnička?
17. Kol'ko s' puta gasi
žižak grješnički?
Il' dolazi na njih
propast njihova?
Il' im udes dijeli
Bog u gnjevu svom?
18. Il' postaju kao
sjȅčka nȁ vjetru?
Il' kô pljȅva, vihar,
što je ȍdnosī?
19. Čuva li Bog bijedu
djeci njihovoj?
Plaća li im tako,
to da osjete?
20. Propadanje svoje
vide l' očima?
I piju li srdbu Svemogućega?
21. Tȁ, šta mare oni
za dom nakon njih?
Poklem se presiječe
broj mjeseca im?
22 Hoće li ko učit
Boga mudrosti?
Njega, koji bića
sudi nebeska?
23. Sred svog blagostanja
jedan umire:
Živeći u miru
i ȕ sreći sav:
24. Mlijeka su mu slatka
pune dojače:
Kosti su mu pune
sočne moždine.
25. Ojađene duše
drugi umire:
Niti je uživo
dobra ikakva.
26. Obojica leže
skupa nà grōblju:
Pokrivaju oba
crvi zajedno.
27. Eto, kako vaše
znadem namjere:
Spletke vaše, što me
njima vrijeđate.
28. Jer pitate: »Gdje je
nasilnikov dom?
Ili šator gdje je
bezbožnički stan?«

29. Putnike zar nijeste
drumske pitali?
Il' hoćete tajit
što vam kazaše?
30. Za dan mučni da se
čuva zlikovac:
Za dan, kad će jarost
njega odnijeti.
31. U oči mu život
ko prebaci' će?
Ili mu naplatit
što j' *učinio*?
32. Ipak se nȁ grōblje
i ȏn ȉznosī:
Nad grobom se njegvim
straže čuvaju.
33. Slatke su mu grude
kraja dolinskog:
On sve ljude *žive*
vuče zȁ sobom:
Dok pred njime ide
mnoštvo bezbrojno.
34. Oh, na prazno, kako l'
vi me tješite:
Odgovori vaši
što su l' nevjerni?!

2.—6. Otsele Job ne moli od prijatelja druge milosti, nego da ga strpljivo poslušaju.

7.—15. Ako prijatelji kažu Jobu, da je bezbožnik, jer toliko trpi, kako onda vidimo bezbožnike, da plivaju u sreći? Upravo obratno od onoga, što tvrdi Sofar, a prije njega Elifaz i Bildad. Bezbožnik ima često brojnu i sretnu obitelj, a Job je, eto, nedužan izgubio svu svoju familiju. U r. 11—12. opisuje se bezbožnikova sreća u obiteljskom krugu. Imadu mnogo djece, vesele se uz tamburine i harfe. Pun radosti život krunjen je kasnom smrću. A i ta brzo nastupa, bez osjećaja dugih boli i smrtnih užasa.

16.—26. Istina je, da su bezbožnici često sretni, ali, pošto njihova sreća nije u njihovoj vlasti, nije sigurna, ni stalna, i ne mogu je ponijeti sa sobom na drugi svijet, zato neka Bog sačuva Joba, da ostane živjeti po njihovu bezbožnim načinom. Daleko bila od njega grješnička misao. Ako bezbožnik nije uvijek osobno kažnjen, zacijelo bi'će kažnjen u svojoj djeci. Pošto je Job dokazao, da su bezbožnici često sretni, stao je u r. 22. prekoravati prijatelje, kako svojom naukom hoće diktirati Bogu zakone, i učiti ga, kako treba da postupa s bezbožnicima, i upravlja s ovim svijetom. Činjenica je, da bezbožnik nerijetko živi i umire sretno, a pravednik, da živi i umire nesretno. No, poslije tako nejednake sudbine, obojicu izjednačuje smrt u grobu.

27.—34. Što prijatelji govore, da Jobova propast dokazuje njihovu tezu, da je on morao biti velik grješnik, ne stoji, i krivo je, jer iskustvo pokazuje, kako bezbožnici nijesu uvijek kažnjeni na ovome svijetu, nego često napreduju i u častima su. Bog često štiti bezbožnika od zala ovoga života, da ga sačuva za osvetni dan na drugome svijetu. — R. 33a Vul. prevodi: »Sladak je bio šljunku Kokitovu«. »Kokit« je ime neke rijeke, koja po pjesničkim pričama teče u Podzemnom svijetu. Sv. Jeronim upotrebio je tu riječ, da pokaže mjesto u koje se poslije smrti survao bezbožnik, slično kao što sv. Petar u 2. poslanici (2, 4), da označi pakao, upotrebljava riječ »Tartar«.

(Svršit će se)

DE PARTICIPATIONE INTELLECTUALITATIS PURAE IN HOMINE SECUNDUM DOCTRINAM DIVI THOMAE AQUINATIS.

Dr Petrus Čiklić

Fontes

S. Thomae Aquinatis Opera omnia.

Commentaria

Caietanus Th. De Vio, O. P., Commentaria in Summam Theologicam, in edit. Leon. operum S. Thomae, t. IV—XII.

Idem, — Commentaria in opusc. De Ente et Essentia, edit. P. M. De Maria, S. J., Romae, 1907.

Ferrariensis Franciscus de Sylvestris, O. P., Commentaria in Summam contra Gentiles, in edit. Leon. operum S. Thomae, t. XIII—XV.

Zigliara Th. Maria, Annotationes in Commentaria in Arist. II. Peri Hermeneias et Post. Analyticorum, in edit. Leon. operum S. Thomae, t. I.

Litteratura

Adamczyk dr S., De obiecto formali intellectus nostri secundum doctrinam S. Thomae Aquinatis, Romae, Apud Aedes Pont. Univ. Gregorianae, 1933.

Alibert C., p. S. S., La psychologie thomiste et les théories modernes, Paris, G. Beauchesne, 1903.

Baumgartner M., Zur thomistischen Lehre von den ersten Prinzipien der Erkenntnis, (Festschrift für G. F. von Hertling), Freiburg i. B. Herder, 1913, p. 1—16.

Baille L., S. J., Genèse des premiers principes, in »Revue de philosophie«, 1906, VIII, p. 166—179.

Bernard R., O. P., Proprium rationis est discurrere, in »Xenia Thomistica«, Romae, 1925, vol. I, p. 147—157.

Bošković dr H., O. P., Problem spoznaje, Zagreb, »Duhovni Život«, 1931.

Boyer C., S. J., Cursus Philosophiae, Parisiis, Desclée, 1937, vol. I et II.

Choyet F., Les principes premiers, leur origine et leur valeur objective, in »Revue de Philosophie«, 1909, XIV, p. 249—263.

Descoqs P., S. J., Institutiones metaphysicae generalis. — Éléments d'ontologie, tom. I, Introductio et metaphysica de ente in communi, Paris, G. Beauchesne, 1925.

De Tonquédec J., La critique de la connaissance, ed 2, Paris, G. Beauchesne, 1929.

Durantel J., Le retour à Dieu par l'intelligence et la volonté dans la philosophie de S. Thomas, Paris, F. Alcan, 1918.

Farges A., La crise de la certitude. — Étude de bases de la connaissance et de la croyance avec la critique du neo-kantisme, du pragmatisme, du newmanisme, etc., ed. 2, Paris, Berche et Tralin, 1908.

Fontana P. E., Utrum intellectus sit aliqua potentia animae et utrum ratio sit alia potentia ab intellectu?, in »L'Accademia Romana di S. Tommaso d'Aquino«, vol. III, Roma, 1883.

Garrigou-Lagrange R., O. P., Le Sens Commun, la Philosophie de l'être et les formules dogmatiques, ed. 3, Paris, Desclé de Brouwer, 1922.
Idem, — Dieu, son Existence et sa Nature, ed. 6, Paris, G. Beauchesne, 1933.
Geny, P., S. J., Critica de cognitionis humanae valore disquisitio, Romae, Apud Aedes Pont. Univ. Gregorianae, 1927.
Gilson E., Le thomisme. Introduction au systéme de saint Thomas d'Aquin, ed. 3, Paris, J. Vrin, 1927.
Grim K., S. J., Indukcija. Prikaz njezinih problema, Zagreb, Knjižnica Života, 1941.
Hoenen P., S. J., *De origine primorum principiorum scientiae, in* »Gregorianum«, anno XIV, 1933, vol. XIV, fasc. 2, p. 153—184.
Joannes a S. Thoma, O. P., Curcus philosophicus thomisticus secundum exactam, veram, genuinam Aristotelis et Doctoris Angelici mentem, nova editio a P. B. Reiser, O. S. B. exarata, Taurini, Marietti, 1930 vol. I, 1933 vol. II, 1937 vol. III.
Jolivet R., L'intuition intellectuelle et le problème de la métaphysique, Paris, G. Beauchesne, 1934.
Lanna D., La teoria della conoscenza in S. Tomaso d'Aquino, Firenze, Lib. Edit. Fiorentina, 1913.
Liberatore M., S. J., Dell'Anima umana, ed. 2, Roma, A. Befani, 1875.
Idem, — Della conoscenza intelletuale, vol. I et II, ed. 3, Napoli, F. Giannini, 1879.
Idem, — Del composto umano, ed. 3, Napoli, F. Giannini, 1880.
Le Rohellec J., C. S. Sp., Problèmes Philosophiques: La connaissance humaine; Les fondements de la morale, Paris, P. Téqui, 1933.
Marc A., S. J., L'idée de l'être chez Saint Thomas et dans la scolastique posterieure, Paris, G. Beauchesne, 1933, (Archives de Phil., vol. X. cah. I.)
Maréchal J., S. J., Le point de départ de la métaphysique. Leçons sur le développement historique et théologique du problème de la connaissance, cahier I; De l'antiquité à la fin du moyen age: — La critique ancienne de la connaissance, ed. 2, Louvain, Museum Lessianum, Paris, F. Alcan, 1927.
Idem, — Le point de départ de la métaphysique, Chaier V: Le thomisme devant la philosophie critique, Louvain—Paris, 1926.
Idem, — De la forme du jugement d'après S. Thomas, in »Rivista di filosofia neoscolastica«, 1923, XV, p. 156—185.
Maritain J., Réflexions sur l'intelligence et sur sa vie propre, Paris, Desclée de Brouwer, 1930.
Idem, — Sept Lecons sur l'être et les premiers principes de la raison speculative, Paris, P. Téqui, 1932—1933.
Idem, — Distinguer pour unir, ou Les degrés du savoir, ed. 2, Paris, Desclée de Brouwer, 1934.
Masnovo A., Problemi di metafisica e di criteriologia, Milano, Soc. Edit. »Vita e Pensiero«, 1930.
Mattiussi G., S. J., De intellectus nobilitate ad mentem S. Thomae, in »Xenia Thomistica«, Romae, 1925, vol. I, p. 267—283.
Mercier D. J., Card., Cours de philosophie, vol. III, Psychologie t. II, ed. 11, vol. IV, Critériologie générale, ed 8, Louvain, Inst. Super, de Philosophie, Paris, F. Alcan, 1923.
Meyer Hans, Die Wissenschaftslehre des Thomas von Aquin, Fulda, 1934.
Noël L., Notes d'épistémologie thomiste, Louvain, F. Alcan, 1925.
Peghaire J., C. S. Sp., Intellectus et Ratio selon S. Thomas d'Aquin, Paris—Ottava, J. Vrin, 1936.
Picard G., S. J., Réflexion sur le problème critique fondamentale, Paris, G. Beauchesne, 1937. (Arch. de Phil., vol. XIII, cah. 1.)

Roland-Gosselin M. D., O. P., Essai d'une étude critique de la connaissance. Introduction et première partie, Paris, J. Vrin, 1932.

Idem, — Peut-on parler d'intuition intellectuelle dans la philosophie thomiste?, in »Philosophia perennis« (Festgabe Josef Geyser zum 60 Geburtstag;, Regensburg, 1930, Band II, p. 709—730.

Romeyer B., Saint Thomas et notre connaissance de l'esperit humain, ed. 2, Paris, G. Beauchesne, 1932. (Arch. de Phil., vol. VI, cah. II.)

Rousselot P., S. J., L'intellectualisme de S. Thomas, ed. 2, Paris, G. Beauchesne, 1924.

Sertillanges A. D., S. Thomas d'Aquin, tom. I et II, Paris, F. Alcan, 1925 (ed. 4.)

Simonin H. D., O. P., Immatérialité et intellection, in »Angelicum«, vol. VII, 1930, p. 460—486.

Šanc F., S. J., Stvoritelj svijeta, Sarajevo, »Nova Tiskara« Vrček, 1935.

Zamboni G., La gnoseologia di S. Tommaso d'Aquino, Verona, 1934.

Zigliara Th. M., Card., O. P., Della luce intellettuale e dell'ontologismo secondo la dotrina de'santi Agostino, Bonaventura e Tommaso di Aquino, vol. I et II, Roma, F. Chiapperini, 1874.

Zimmermann S., Opća noetika, ed. 2, Beograd, Državna Štamparija, 1926.

Idem, — Temelji filozofije, Zagreb, Matica Hrvatska, 1934.

Idem, — Filozofija i religija, Zagreb, Zbor Duh. Mladeži Zagrebačke, vol. I, 1936, vol. II, 1937.

Prooemium

De participatione intellectualitatis purae seu de intellectu puro in homine iuxta Angelici Doctoris doctrinam disserere habemus in animo, cum ob desiderium quam melius intelligere dignitatem personae humanae, quae hac participatione naturam suam propriam quodammodo transcendit et in ordine creaturarum pure intellectualium ponitur, tum propter maximum momentum huius problematis: — ab hoc enim »intellectu« humano tota cognitio nostra scientifica dependet. Ex alia autem parte temporibus hodiernis varii philosophi, cum Scholastici, tum Non-Scholastici (praesertim vero H. Bergson), multa scripserunt de problemate intuitionis in homine, quod problema arctissime coniunctum est cum nostro problemate: in tantum enim homo proprie intuitive cognoscit, in quantum de intellectualitate pura participat!

Doctrina vero S. Thomae de »intellectu« humano et de eius cognitione in omnibus eius operibus sparsa invenitur. Nostri ideo studii erit textus ad hoc problema pertinentes colligere atque in synthesim redigere. In citationibus autem operum S. Doctoris ordinem chronologicum non servabimus, quia circa hoc problema, ut nobis videtur, apud Angelicum nulla mentis evolutio existit: iam enim in suis primis commentariis

in Sententias Petri Lombardi doctrinam de hoc problemate definitivam habet.

Quamvis exstent nonnulla scripta, quae problema nostrum aliquo modo tangunt, nullus tamen invenitur liber, qui ex professo de hac quaestione tractet. Unde momentum, nec non difficultates huius laboris.

Forsitan hic modicus labor noster faciet aliquid ad meliorem intellectionem mirabilis doctrinae Aquinatis, »che riassume il passato e indirizza l' avenire.*

*
* *

»Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.«
(Psal. 4, 7)

Homo »secundum intellectum divinam similitudinem participat«.[1] Intellectus enim eius est »nobilissimus omnium et divinus secundum naturam«[2]; »est optimum eorum quae sunt in homine, qui quidem est immortalis et divinus. Quamvis enim hoc optimum sit parvum mole, quia est incorporeum et simplicissimum, et per consequens caret magnitudine molis, tamen quantitate virtutis et pretiositatis multum excedit omnia quae in homine sunt. — Virtute quidem excedit in suis operationibus, quibus superioribus coniungitur, et inferioribus principatur, et sic quodammodo omnia complectitur; pretiositate autem quantum ad dignitatem suae naturae, quia intellectus est immaterialis et simplex, incorruptibilis et impassibilis. Unumquodque autem, idest totus homo videtur esse hoc, scilicet intellectus, si ita est, immo quia ita est, quod intellectus est principalius et melius, quod sit in homine.«[3]

Intellectus enim »est ultima perfectio intenta in operatione naturae«.[4] »Cuiuslibet enim naturae est aliquod ultimum assignare, in quo eius ultima perfectio consistit: hominis autem, inquantum homo, perfectio non consistit, nisi in actu intellectus, ex quo habet quod homo sit.«[5] Et secundum hanc ultimam per-

* A. Masnovo. Problemi di metafisica e di criteriologia, Milano, 1930, p. 3.
[1] In X Ethic., lec. 11, n. 2106.
[2] In I de Anima, lec. 12, n. 188.
[3] In X Ethic., lec. 11, nn. 2107 et 2108.
[4] In II de Anima, lec. 6, n. 301.
[5] De verit., q. 18, a. 1.

fectionem »aliquid divinum in ipso (homine) exsist«.[6] Ita enim »... in luce Primae Veritatis omnia intelligimus et iudicamus, inquantum ipsum lumen intellectus nostri, sive naturale sive gratuitum, nihil aliud est quam quaedam impressio Veritatis Primae.«[7]

In quantum homo aliquid de luce Primae Veritatis participat in tantum est »aliquid supra hominem: quia in intellectus simplici visione continuatur homo superioribus substantiis, quae intelligentiae, vel angeli dicuntur.«[8]

Secundum intellectum, ergo, homo Deo appropinquatur, non tantum in ordine logico seu cognitionis, sed etiam in ordine ontologico participando aliquid »divinum«.

De hoc divino et nobilissimo in homine, de hac »scintilla« Intellectus divini in nobis,[9] secundum quam homo divinam similitudinem participat, in hac dissertatione nobis agendum est. Non ergo agemus ex professo de ratione humana, quae »intellectus obumbratus« et »umbra intelligentiae« dicitur, sed de intellectu in sensu stricto, quem homo participat et in quantum rationi opponitur.

Imprimis de intellectu in genere et de eius distinctione a ratione aliquid dicemus; dein de participatione »intellectus principiorum in homine fusius loquemur; postea de cognitione »intellectiva« primorum principiorum in homine tractabimus; tandem de infallibilitate »intellectus principiorum«, quae est fundamentum firmissimum et principium omnis scientiae, sermonem instituemus; in fine autem »intellectus« humanus cum angelico et divino comparabitur.

I. De INTELLECTU IN GENERE.

Antequam incipiamus loqui de »intelectu« humano, seu de »intellectu principiorum«, dicemus aliquid breviter in hoc

---

[6] In X Ethic., lec. 11, n. 2106.
[7] I q. 88, a. 3, ad 1.
[8] In III Sent., D. 35, q. 1, a. 2, sol. 2, ad 1.
[9] In II Sent., D. 39, 3, a. 1. — »Nihil autem nobilius et perfectius in creaturis invenitur quam intelligere; cuius signum est quod inter ceteras creaturas, intellectuales substantiae sunt nobiliores, et secundum intellectum ad Dei imaginem factae dicuntur.« — De poten., q. 9, a. 5.

capite de intellectu ut sic, seu de intellectu puro et de eius distinctione a ratione; aliter enim impossibile esset in hac re cum perspicuitate procedere.

1. De intellectu.

Vox »i n t e l l e c t u s«[10] *(νοῦς*, Intellect, Intelletto, Verstand, um) etymologiam suam, secundum philologos recentes, ducit a verbis latinis »inter« et »legere« (lire au travers. čitati između ili kroz).[11]

Hanc etymologiam philologorum recentium S. Thomas non cognoscebat, sed utebatur etymologia veterum, quae forsan melius ostendit indolem intuitivam intellectus. Ipse enim constanter multis in locis etymon vocis »intellectus« a verbis »intus« et »legere« deducit. In natura enim intellectus est, ut ad intima rerum penetret, et neglegendo ea, quae quasi essentias rerum circumstant, scilicet accidentia, ipsas essentias, seu quod quid est rerum, quodammodo intus legit. Munus enim sensuum est, ut exteriora rerum accidentia cognoscant, intellectus autem, ut quidditates rerum intuitive videat.

Sed audiamus ipsum Doctorem Angelicum, qui in variis locis de hac intellectus etymologia loquitur: »Respondeo dicendum, quod nomen intellectus sumitur ex hoc quod intima rei cognoscit; est enim intelligere[12] quasi i n t u s l e g e r e: sensus enim et imaginatio sola exteriora accidentia cognoscunt; solus autem intellectus ad essentiam rei pertingit.«[13] Angelus e. g., vel etiam homo, ideo intellegere dicitur, »quod interius in ipsa rei essentia veritatem quodammodo legit«.[14] Et ita intellectus nomen sumitur ab intima penetratione veritatis«,[15] seu »ex eo quod intus legit intuedo essentiam rei«.[16]

---

[10] ». . . hoc nomen intellectus quandoque significat rem intellectam, sicut nomina dicuntur significare intellectus; quandoque vero ipsam intellectivam potentiam; quandoque vero habitum quemdam; quandoque vero actum«. De verit., q. 17, a. 1; — cf. etiam In II Sent., D. 24, q. 1, a. 1. — Statim cuique legenti patebit nos in hoc articulo de ipsa intellectiva potentia loqui.

[11] Cf. E. Blanc, Dictionnaire de philosophie, Paris, 1906, sub voce: »Intellectus«.

[12] »Si enim definiamus intellectum, definietur per suum actum, qui est intelligere«. — In I Sent., D. 3, q. 4, a. 3.

[13] De verit., q. 1, a. 12.

[14] Ibidem, q. 15, a. 1.

[15] II—II, q. 49, a. 5, ad 3.

[16] In VI Ethic., lec. 5, n. 1179.

Cognitio igitur intellectus non est exterior et superficialis sicuti sensuum; intellectus enim usque ad intima rei pertingit[17] et intus quod quid est rei quodammodo legit: »Respondeo dicendum quod nomen intellectus quamdam intimam cognitionem importat; dicitur enim intelligere, quasi intus legere. Et hoc manifeste patet considerantibus differentiam intellectus et sensus: nam cognitio sensitiva occupatur circa qualitates sensibiles exteriores; cognitio autem intellectiva penetrat usque ad essentiam rei. Obiectum enim intellectus est quod quid est, ut dicitur. Sunt autem multa genera eorum quae interius latent, ad quae oportet cognitionem hominis quasi intrinsecus penetrare.« Et nunc S. Doctor enumerat talia quae interius latent, ut v. g. naturam rei substantialem, quae latet sub accidentibus, causam, quae latet in effectibus et huiusmodi, et concludit: »Unde respectu horum omnium potest dici intellectus« et ». . . quanto lumen intellectus est fortius, tanto potest magis ad intima penetrare«.[18] Nota ergo characteristica intellectus est »penetratio ad intima et intus lectio« et ideo »intellectus nominat quamdam excellentiam cognitionis penetrantis ad intima«.[19]

Ita ergo iam secundum suum nomen intellectus importat »cognitionem pertingentem ad intimna rei«, id est cognitionem intimam et intuitivam.[20]

Intellectus ulterius »simplicem et absolutam cognitionem designare videtur«.[21] Intellectus enim non cognoscit discurrendo, sed immediate intuendo simplici intuitu veritatem videt. Et ideo angeli, qui intellectuales substantiae dicuntur, sine motu et sine discursu »simplici acceptione« cognitionem veritatis obtinent.[22] Angelus enim intellectum purum habet et propter hoc cognitio naturae suae debita est »ut simpliciter et sine inquisitione veritatem apprehendat: propter quod intellectualis natura nominatur«.[23] Actus enim cognoscitivus intellectus omnem compositionem et complexitatem respuit et veritatem »simplici intuitu videt«.[24]

[17] Cf. In III Sent., D. 35, q. 2, a. 1.
[18] II—II, q. 8, a. 1.
[19] Ibidem, ad 3.
[20] Cf. In III Sent., D. 35, q. 2, a. 2, sol. 1; In IV Sent., D. 49, q. 3, a. 5, sol. 1 et ad 2.
[21] De verit., q. 15, a. 1.
[22] De verit., q. 15, a. 1.
[23] In II Sent., D. 39, q. 3, a. 1.
[24] Ibidem, D. 9, q. 1, a. 8, ad 1.

Intellectus autem ita simpliciter intuendo veritatem, cognoscit eam »statim« id est totaliter independenter ab omni tempore et continuo.[33] Et ideo ipsum intelligere angeli, qui »intellectus per se existens« dicitur,[34] neque per se, neque etiam per accidens sub tempore cadit.[35] Intellectus ergo importat »subitam apprehensionem alicuius rei«, et ideo etiam in nobis »intellectus proprie est principiorum, quae statim cognitioni se offerunt«.[36] Propter hoc etiam angeli intellectuales dicuntur, quod »statim in illis quae primo naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quaecumque in eis cognosci possunt«.

Intellectus ergo sine tempore — quia non inquirit, sed simpliciter intuendo »intus legit« — veritatem cognoscit.

Ex his etiam sequitur cognitionem intellectualem esse immobilem. Intellectus enim non discurrit ab effectibus in causas seu ex una veritate in aliam, id est non movetur ex cognita in incognitam veritatem, sed immobiliter, simplici intuitu veritatem intuetur. In intelligendo enim non est motus, neque in sensu logico, neque in sensu psychologico, sed maxima immobilitas, quies, intuitio.[38] Ita v. g. angeli »sine aliquo motu vel discursu, statim, in prima et subita sive simplici acceptione cognitionem veritatis obtinent«.[39]

Intellectus ergo in cognitione veritatis omnino immobiliter, sine discursu et inquisitone, sine tempore et sine continuo se habet, id est statim, immediate, simplici intuitu veritatem videt.

Intellectus autem ita breviter descriptus tantummodo in angelis invenitur (loquimur enim hic de intellectu creato, et clarum est haec omnia a fortiori valere pro intellectu increato), qui secundum totam suam naturam intellectuales sunt,[40] et ideo simpliciter »Intellectus« seu »Mentes« nominantur: in eis

---

[33] Cf. In III Sent., D. 35, q. 2, a. 2, sol. 1; Ibidem, D. 14, q. 1, a. 3, sol. 2; II C. Gent. c. 96.

[34] II C. Gent., c. 96.

[35] De verit., q. 8, a. 14, ad 12: »Unde patet, quod ipsum intelligere angeli neque per se neque per accidens cadit sub tempore; unde in una eius operatione qua intelligit unum intelligibile, non est prius et posterius; sed hoc non prohibet quin plures operationes possint esse ordinatae secundum prius et posterius«.

[36] In II Sent., D. 24, q. 3, a. 3, ad 2.

[38] Cf. III, C. Gent., c. 91; De verit., q. 2, a. 2, ad 2; I, q. 64, a. 2.

[39] De verit., q. 15, a. 1.

[40] De malo, q. 16, a. 1, ad 14.

enim non invenitur alia virtus nisi intellectiva et »voluntas, quae ad intellectum consequitur«.[41] Intellectus igitur nihil aliud est, nisi facultas quaedam absolute independens a materia,[42] tam in esse quam in agere, quae obiectum suum cognoscit statim, subito, simplici intuitu, in plena luce,[43] immediate, deiformiter,[44] sine motu et sine inquisitione.

Sed natura intellectus adhuc melius nobis apparebit ex eius comparatione cum ratione humana.

2. **Distinctio inter intellectum et rationem.**

Ad doctrinam S. Thomae de intellectu melius intelligendam, considerabimus in hoc articulo distinctionem quae inter intellectum et rationem existit. Haec enim distinctio magni momenti est in philosophia S. Doctoris,[1] et qui eam, studendo Thomae, semper prae oculis non habeat, nunquam systema thomisticum totaliter intelligere poterit.

Statim autem notamus, quod multa sunt loca in operibus Aquinatis, ubi S. Doctor promiscue adhibet verbum intellectus pro ratione et viceversa, sed semper ex ipso contextu facile intelligitur de quonam loquitur; et ideo hoc nobis nullam difficultatem parabit, sicuti decursu laboris videbitur.[2]

---

[41] Cf. I, q. 79, a. 1,ad 3.

[42] »... immaterialitas alicuius rei est ratio quod sit cognoscitiva; et secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis«. — I, q. 14, a. 1. — »Unde manifestum est quod ratio cognitionis ex opposito se habet ad rationem materialitatis... Et inter ipsos intellectus, tanto quilibet est perfectior, quanto immaterialior«. — I, q. 84, a. 2. — Substantia ergo intelligens »ex immaterialitate habet virtutem ad intelligendum«. — I, q. 79, a. 1, ad 4; cf. etiam I, q. 84, a. 2; De verit., q. 13, a. 3; q. 23, a. 1; De spir. creat., q. un., a. 1; De ente et essen., c. 2 et 5; In I Metaph., lec. 1, n. 6 etc.

[43] Cf. In I Sent., D. 3, q. 4, a. 1,ad 4.

[44] Cf. In II Sent., D. 3, q. 1, a. 2.

[1] Cf. P. Rousselot, op. cit., p. 56.

[2] Cf. v. g. In II Sent., D. 3, q. 1, a. 6, ad 2; In I Sent., D. 25, q. 1, a. 1, ad 4; De verit., q. 24, a. 3, ad 1: »Ratio quandoque sumitur large pro omni immateriali cognitione et sic ratio invenitur in Deo«. — Ratio autem superior et ratio inferior, de quibus S. Doctor loquitur praesertim in Summa theol., I, q. 79, a. 9, in De verit., q. 15, a. 2 et in II Sent., D. 24, q. 2, a. 2, habent revera sensum r a t i o n i s in sensu stricto, id est in quantum ratio opponitur intellectui, quod Angelicus clare affirmat in loco citato Summae Theol.: »Est enim actus rationis quasi quidam motus de uno in aliud perveniens«; scimus autem in intellectu motum non esse. Ratio igitur superior et inferior nihil commune habent cum »intellectu« humano de quo nobis in hac dissertatione agendum est. Ideo tantummodo per transennam tangimus hanc quaestionem. Vide de hoc uberiorem explicationem apud J. Peghaire, Intellectus et ratio selon S. Thomas d'Aquin, Paris—Ottawa, 1936, pp. 135—154. Cf. etiam P. Rousselot, op. cit., p. 58, nota 2.

Etenim iam vidimus, quomodo, secundum doctrinam S. Thomae, nomen intellectus sumitur ab eius intima penetratione rerum, quarum quidditates statim, immediate, simplici intuitu videt seu intus legit. Non autem tantum essentias rerum, sed omnia, quae intellectus cognoscit, inuitive et sine discursu cognoscit, ita ut v. g. R. Jolivet verba »intellectus« et »intellectivus« constanter vertit in voces gallicas »intuition« et »intuitif«.[3]

Operatio autem rationis valde distinguitur ab hac simplici operatione intellectus. Ratio enim discurrendo,[4] ratiocinando et inquirendo ad veritatem pervenit; et ab hac sua operatione nomen autem rationis sumitur: »... intellectus et ratio denominantur ex diversis actibus. Intellectus enim nomen sumitur ab intima penetratione veritatis; nomen autem rationis ab inquisitione et discursu.«[5] Similiter alio loco, postquam statuit quod intellectus simplici et absoluta cognitione interius in ipsa rei essentia veritatem quodammodo legit, sic proceditur: »ratio vero discursum quemdam designat quo ex uno in aliud cognoscendum anima humana pertingit vel pervenit.«[6]

Ergo »intellectus et ratio differunt quantum ad modum cognoscendi, quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, ratio vero discurrendo de uno in aliud.«[7] Actus enim rationis est inquirere et conferre, intellectus vero quasi intus legere, id est simplici intuitu, immediate veritatem cognoscere. Intellectus ergo est facultas immediate cognoscens, ratio autem est inquisitiva et discursiva.[8]

Ex hucusque dictis patet, quod »intellectus non est idem quod ratio. Ratio enim importat quemdam discursum unius in aliud. Intellectus autem importat subitam apprehensionem alicuius rei.«[9]

---

[3] Cf. L'Intuition Intellectuelle et le Problème de la Métaphysique, Paris, G. Beauchesne, 1934, (Arch. de Phil., vol. XI, cah. II.), pp. 37 et not. 2, 69, etc.

[4] »... discursus quemdam motum nominat. Omnis autem motus est de uno priori in aliud posterius. Unde discursiva cognitio attenditur secundum quod ex aliquo prius noto devenitur in cognitionem alterius posterius noti, quod priurs erat ignotum«. — I, q. 58, a. 3, ad 1.

[5] II—II, q. 49, a. 5, ad 3.

[6] De verit., q. 15, a. 1.

[7] I, q. 59, a. 1, ad 1. — »Ratio ex principiis secundum viam inveniendi in conclusionem pervenit«. — De verit., q. 11, a. 1, ad 12.

[8] Cf. In II Sent., D. 9, q. 1, a. 8, ad 1.

[9] In II Sent., D. 24, q. 3, a. 3, ad 2; cf. I, q. 58, a. 3; q. 79, a. 8.

Hunc actum discursivum et inquisitivum rationis ex una parte, et ex alia actum intellectus qui est simpliciter apprehensivus veritatis, comparat S. Doctor ad invicem sicut motum ad quietem, et sicut perfectum ad imperfectum. Intellectus enim immobiliter, sine motu, simplici intuitu cognoscit veritatem, ratio vero per motum ad hoc pertingit. ». . . ad id quod intellectus apprehendit, ratio per quemdam motum pertingit«.[10] »Actus rationis qui est discurrere, et intellectus qui est simpliciter apprehendere veritatem, comparantur ad invicem ut generatio ad esse, et motus ad quietem: . . . sed se habent quiescens et motum sicut perfectum et imperfectum«.[11]

In intelligendo ergo non est motus sed maxima quies, non est potentia, imperfectio, sed actus, esse, perfectio, dum e contra in ratiocinando dicitur esse motus vel processus in quantum ex uno cognoscibili pervenitur in aliud, et ita in ratione generatur scientia ad quam prius in potentia erat, seu perficitur ratio quae prius imperfecta erat. Et ideo homo, qui rationem possidet, »cognitionem obumratam« habere dicitur et »cum discursu veritatis notitiam sumentem«, in angelo autem, qui intellectum purum habet, »suo modo est simplex notitia veritatis absque discursu et inquisitione«, id est perfecte et immobiliter. Intellectus ergo per se perfectionem dicit, ratio vero imperfectionem; et ex hac imperfectione rationis provenit eius ratiocinativa et inquisitiva cognitio.[12]

In suis commentariis in librum Boetii de Trinitate ulterius Angelicus distinguit rationem ab intellectu sicut multitudinem ab unitate. Intellectus enim unico actu seu simplici intuitu ad veritatem pervenit, dum ratio quasi multitudinem actuum elicere debet ut ad veritatem pertingat; et ideo S. Doctor in alio loco dicit, quod ratio discurrendo »circa diversa vagatur«.[13] Ratio autem huius diversae operationis reperitur ex principio S. Doctoris: »Virtus inferior operatur per multa,

---

[10] I—II, q. 5, a. 1, ad 1.

[11] De verit., q. 15, a. 1.

[12] Cf. De verit., q. 2, a. 2, ad 2; q. 24, a. 3; I C. Gent., c. 57. — ». . . quantum ad cognitivam angelus cognoscit in luce plena per intellectum deiformem, ut possit totum considerare sine inquisitione quod ad electionem alicuius rei pertinet, ut sic per ignorantiam non excusetur, sicut homo qui cognoscit quae agenda sunt deliberando per rationem, quae est quasi quaedam obumbratio intellectus«. — In III Sent., D. 1, q. 1, a. 2, ad 2.

[13] De verit., q. 5, a. 1, ad 5.

virtus superior operatur per unum tantum«.[14] »Unde dicit Boetius quod similiter se habet ratio ad intellectum, sicut tempus ad aeternitatem et circulus ad cenrum. Est enim rationis proprium circa multa diffundi et ex eis unam simplicem cognitionem colligere«, quia ratio quasi »diffusive« circumit veritatem et in hoc defectus eius consistit. »Intellectus autem e converso per prius unam et simplicem veritatem considerat et in illa totius multitudinis cognitionem capit: sicut Deus intelligendo suam essentiam omnia cognoscit«.[15] Intellectus enim, v. g. angelicus, sine discursu in uno principio omnes conclusiones videt, ratio autem eas inquirere debet discurrendo vel ratiocinando: quia »proprie actus rationis est deducere principium in conclusionem«.[16]

Intellectus ergo, qui aeternitati comparatur, quasi totam simul et perfectam possessionem veritatis habet, immobiliter, sine tempore et sine continuo, ratio autem e converso, quae tempori similis est, nihil sine motu et continuo cognoscere potest. »Aeternitas enim comparatur ad tempus, sicut immobile ad mobile et ideo Boetius comparavit intellectum aeternitati, rationem vero tempori.[17] »Ratio enim nihil aliud est nisi natura intellectualis obumbrata; unde inquirendo cognoscit et sub continuo et tempore quod intellectui statim et plena luce offertur.«[18]

Postea autem videbimus quomodo cognitio intellectualis primorum principiorum in homine est quasi centrum ex quo ratio humana initium suum sumit, ut ad illum »circulum« cognitionis pervenire possit qui vitae humanae necessarius est, et ad quod terminatur tanquam ad regulam supremam omnis veritatis, examinando et revolvendo omnes conclusiones in prima principia per intellectum cognita.

Intellectus ergo et ratio inter se differunt secundum perfectum et imperfectum.[26]

*

[14] II C. Gent., c. 100.

[15] In Boet. de Trinit., q. 6, a. 1.

[16] In II Sent., D. 24, q. 1, a. 3; cf. etiam ibidem, q. 2, a. 3; I—II, q. 92, a. 2.

[17] I, q. 79, a. 8.

[18] In I Sent., D. 3, q. 4, a. 1, ad 4; cf. etiam In III Sent., D. 14, q. 1, a. 3, sol. 2 et ad 3; Quodl., 4, a. 17.

[26] Cf. II—II, q. 83, a. 10, ad 2; I C. Gent., c. 57.

Intellectum purum creatum, ut iam scimus, tantummodo angeli habent qui et »substantiae intellectuales« dicuntur. Ipsi enim, habentes plenitudinem intellectualis virtutis, statim a principio totam veritatem possident quae ad eorum naturam pertinet, et ideo intellectus eorum non est perfectibilis. »Et ideo angeli, qui perfecte possident, secundum modum suae naturae, cognitionem intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de uno ad aliud; sed simpliciter et absque discursu veritatem rerum apprehendunt.«[27] »Et inde est quod ipsi angeli intellectuales substantiae dicuntur.«[28]

Homo autem habet rationem[29] et ideo anima humana rationalis dicitur.[30] »Homines autem ad intelligibilem veritatem cognoscendam perveniunt, procedendo de uno ad aliud ...: et ideo rationales dicuntur. Patet ergo quod ratiocinari comparatur ad intelligere sicut moveri ad quiescere, vel acquirere ad habere: quorum unum est perfecti, aliud autem imperfecti«.[31]

Cognitio ergo humana valde distinguitur a cognitione angelica: haec enim statim a principio perfecta est, illa autem perfectibilis, quia homo »per quemdam motum et discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis« adipiscitur »dum scilicet ex uno cognito in aliud cognitum« procedit. Et ideo ratio humana intellectus inferior dicitur.[32]

Sed in homine, praeter rationem, invenitur etiam aliqua participatio intellectualitatis purae, quae ei necessaria est, ut ad veritatem sibi debitam pervenire possit.

De qua participatione in capite sequenti.

(Continuabitur)

---

[27] I, q. 79, a. 8.

[28] De verit., q. 15, a. 1.

[29] »Rationale est differentia animalis, et Deo non convenit nec angelis«. — In I Sent., D. 25, q. 1, a. 1, ad 4.

[30] Cf. De verit., q. 15, a. 1.

[31] I, q. 79, a. 8; cf. etiam I, q. 58, a. 4.

[32] Cf. I, q. 58, a. 3; q. 60, a. 2; In I Ethic., lec. 11, n. 132; I C. Gent., c. 57; De verit., q. 2, a. 1; ad 4; q. 11, a. 1 et ad 12. — »Rationis autem proprium est non statim apprehendere veritatem: et ideo ad hominem pertinet paulatim in cognitione veritatis proficere. Substantiae vero separatae, quae intellectuales dicuntur, statim absque inquisitione notitiam veritatis habent«. — In I Ethic., lec. 11, n. 132.

PRIKAZI, IZVJEŠTAJI, BILJEŠKE.

† Msgr. Dr. ANDRIJA SPILETAK

prof. Andrija Živković

I ako smo znali da ga šećerna bolest godinama uznemiruje i da mu je visoki tlak krvi u posljednje vrijeme teško silazio na normalu, vijest o smrti velikog prepošta đakovačkog Stolnog Kaptola, došla je za nas kao grom iz vedra neba. Vrijedni svećenik i neumorni kulturni radnik, zaklopio je svoje utruđene oči izvan Đakova, u kojemu je proveo ravno trideset godina svoga plodonosna života. Tražeći olakšicu svome bolesnom stanju, ispustio je svoju dobru dušu u Lipiku, tek što je onamo prispio na liječenje. Dobro se pokojnik spremio na smrt, pa mu Gospod unatoč ovoga nenadana slučaja, nije uskratio sakramentalne utjehe u posljednjim časovima ovozemna života. Navršivši jedva 62 godine (rođen 8. siječnja 1879. u Mokošici kraj Dubrovnika) pokojni je veliki prepošt u svom životu bio zdrave građe, vedra duha, visoke inteligencije, neobično plemenita srca; prijazan, uslužan, marljiv, značajan čovjek i neustrašiv, iskren i odlučan hrvatski rodoljub. Nije samo bio okretan na peru, već je imao mnogo smisla za strogo znanstven pozitivan rad, kako je to svojim tiskanim radovima uspješno i pokazao.

Prevezen u Đakovo sahranjen je ondje dne 2. prosinca 1941. u kaptolskoj grobnici uz veliko saučešće klera s preuzv. Ordinarijem đakovačke biskupije na čelu i uz odličnu pratnju đakovačkog građanstva. Sprovod je vodio pokojnikov drug iz Augustineuma u Beču preuzv. g. dr. Josip Ujčić, beogradski nadbiskup, a nad odrom u katedrali se oprostio u ime sviju veoma lijepim i toplim govorom kanonik i profesor dr. Zvonimir Marković. Za pokojnikom žale mnogobrojni prijatelji, kojih je imao gdjegod je boravio. Napose su ga rado sretali i pozdravljali bivši njegovi đaci i znanci iz Dalmacije, ali jednako rado viđali i s poštovanjem prijatelji, koje je stekao u Slavoniji kroz tolike godine svoga djelovanja u tom kraju Hrvatske. Značajan patriotski lik pokojnog dr. Andrije Spiletka, njegova plemenština i vedra inteligentna pojava, bila je ponos uže i šire njegove domovine, dubrovačke i đakovačke biskupije. I jedna će i druga u svojim analima zapisati zlatnim slovima ime ovoga vrijednoga radnika, koga je Gospod pozvao, da mu bude trudbenik u vinogradu. Za sve dobro što je u životu obilno činio, za ljubav prema istini, poštenju, pravednosti, drugarskoj isprav-

nosti, koje je vrline osobito cijenio, za njegov odrešiti nastup prema svakoj himbi, laži, farizejstvu, neiskrenosti, podmuklosti, intrigama, i sličnim nesocijalnim manama, protiv kojih se borio sve do posljednjega vremena, nagradit će ga dobri Bog u onom životu. Neka živi u Gospodu duša njegova, neka joj je mir i pokoj na vijeke!

*

Svršivši bogoslovske nauke u Zadru kao središnjem sjemeništu dalmatinskih biskupija, ostao je ondje prefektom kroz 2 godine. Potom je nastupio u pastvu i jedno vrijeme služio kao dušobrižnik na župi Pridvorje-Konavle.. Odmah iza toga polazi on g. 1903. uz privolu biskupa dr. J. Marčelića u Beč, gdje se u Augustineumu posvećuje studiju bogoslovije i postizava akademske stepene. Od god. 1907—1911. boravi u Dubrovniku vršeći službu u biskupskoj kuriji i na gimnaziji. Na poticaj đakovačkih profesora bogoslovije s kojima se u Beču upoznao, pozva ga god. 1911. biskup dr. I. Krapac za profesora biblikuma još u svoje staro, ali doskora u novosagrađeno sjemenište. »Glasnik biskupija bosansko-đakovačke i srijemske« u broju 18. od 30. rujna 1911. donosi vijest, da je »dr. A. Spiletak privremeno primljen u biskupiju i imenovan profesorom biblikuma i I. prefektom u sjemeništu.« Od toga vremena ispunja on savjesno svoju dužnost kroz dugo godina kao profesor, a od god. 1925. i kao kanonik, pa veliki prepošt Stolnoga Kaptola, na zadovoljstvo pretpostavljenih, a na pobudu mlađima.

Osim svoga profesorskog djelovanja razvio je pok. dr. Spiletak opsežnu literarno-znanstvenu djelatnost u »Glasniku biskupija bosansko-đakovačke i srijemske« i u »Bogoslovskoj Smotri«. U Glasniku je počeo surađivati god. 1912. Prvi su mu članci »Izvještaj o euharistijskom kongresu u Beču« i »Reforma sjemeništa u Italiji«. U godini 1913. započinje u »Glasniku« objelodanjivati »Knjigu Psalama«, tumač psalama po danima, kako pojedini psalmi dolaze u breviјaru. Taj se tumač niže sve do godine 1919., svake godine u nekoliko brojeva. Šteta je da ovo djelo nije potpuno završeno, jer je ostalo nekoliko psalama od subote, koji nisu komentirani. Inače je ovaj rad stvarno i stručno vrlo uspio, pa je mišljenje pok. profesora dr. Sovića o njemu bilo najpovoljnije. Da je otisnuto u posebnu knjigu bilo bi od velike pomoći svećenstvu (osobito mlađemu) po čitavoj Hrvatskoj. Tumač je izrađen bez velikoga naučnog aparata, uvelike olakšava razumijevanje psalama, a uzima osvrt na sva mjesta koja trebaju tumač.

Drugi je veliki njegov znanstveni rad štampan u »Glasniku«, a nosi naslov: »Strossmayer i pape«. Cio niz članaka izrađen je na temelju marljiva proučavanja biskupij-

skog arhiva u Đakovu, u kojima prikazuje Strossmayerov odnos prema papama, njegovo djelovanje i zauzimanje za Hrvatsku i njezine crkvene prilike kod papa Pija IX. i Leona XIII. Taj je rad otisnut u posebnoj knjizi, koja je vidan dokaz spremnosti i marljivosti pokojnikove. Tiskana je u Đakovu godine 1925. Osim toga je izdao god. 1924. Spomen-knjigu na euharistijski kongres u Osijeku, dok mu je društvo sv. Jeronima u Zagrebu tiskalo knjigu pod naslovom »Papa Pijo XI.« s ilustracijama i na finom papiru kao reprezentativno izdanje.

Osim ovoga rada donose pojedina godišta »Glasnika« njegove članke iz područja crkvenoga života: Mješovite ženidbe (1918.), prevod Blitzova djela: Što uči kat. Crkva o mješovitim ženidbama (1918.), »Mise zahvalnice u crkvi« (1919), »Sv. Stolica i reforma svećenstva« (1920), »Demokracija i katolička Crkva« (1921), »Vjerski život u Francuskoj« (1921), »Iz života pape Pija XI.« (1922), »Ujedinjenje u Kristu« po D' Herbigny-u (1923), »Tolerancija« (1931), »Prva Enciklika pape Pija XII. (1939), »Pijo XII. papa mira (1940), »Pouka Pija XII. mlađemu kleru (1940) i mnogo drugih članaka sve do posljednjih godina njegova života. Spomenuti valja i polemične članke, koji su pobijali nastranost misli i pogleda što su kod nas izbijali na javu sa strane pravoslavnih čimbenika i prosvjetitelja otkako je nastala država Jugoslavija. Tako je vodio polemiku s advokatom dr. Ribarom (»Jedete leb badava« (1919), s dr. Janjićem (»Interpelacija dr. Janjića« (1921) i drugima. Napisao je i niz toplih komemoracija pokojnim svećenicima đakovačke i drugih biskupija (Horvatu, Kelleku, Buliću, Barcu i dr.) papama (Benediktu X., Piju X. i Piju XI.) Otkako je sâm preuzeo uređivanje »Glasnika«, nastojao je osobito da bude glasilo, koje će svećenstvo uzimati u ruke s uspjehom i sa zanimanjem.

U »Bogoslovskoj Smotri« se javio prvi puta god. 1923. člankom »Enciklika Spiritus Paraclitus«.

Baš te godine izašao je iz štampe u glasovitoj zbirci Mansi: Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio I. svezak od njih 5, što rade o vatikanskom saboru. Zauzet za pobjedu istine, on se laća posla da prevede govore što ih je u ime opozicije na tom saboru izrekao đakovački biskup J. J. Strossmayer, koga su kod nas i vani liberalci napadali kao protivnika papinstva. I već god. 1929. izdaje mu Hrvatska Bogoslovska Akademija u Zagrebu djelo pod naslovom: »Biskup J. J. Strossmayer u vatikanskom saboru, Govori, predstavke, prosvjedi. Iz službenih izvještaja preveo i bilješkama popratio dr. A. S.« Otud se u njemu probudila ljubav za povjesnu ličnost biskupa Strossmayera; od tada i daljnje njegovo zanimanje za biskupov kulturno-politički rad, o čemu su u samom Đakovu postojali najautentičniji podatci u biskupijskom arhivu. Dr. Spiletak se velikom marljivošću baca na taj posao, pa je doista dostojno

nastavio djelo Cepelića-Pavića o životu i djelovanju biskupa Strossmayera. Svoja istraživanja je otpočeo tiskati u »Glasniku«, a dobar dio ih je objelodanio u »Bogoslovskoj Smtori«.

Od godine 1931. štampa u njoj redovno veće i opsežnije radnje, sve listom iz područja studija o Strossmayeru. Tako se nižu njegovi prinosi: Je li biskup Strossmayer bio liberalan katolik? (1931), Strossmayer o slobodnim zidarima (1932), Strossmayerova okružnica uoči vatikanskog sabora (1934), Tres casus a J. G. Strossmayer propositi et soluti (1934. i 1935.), Strossmayer i pravoslavlje (1935), Strossmayerova spomenica ruskoj vladi (1935), Neke i danas suvremene Strossmayerove misli (1937). Sve su ovo opširni dokumentirani prilozi, koji će povjesničaru danas sutra i te kako moći poslužiti, da na njihovom temelju izradi pravu nepravorenu sliku biskupa đakovačkoga Josipa Jurja.* Traženje i prepisivanje dokumenata iz biskupskog arhiva vezalo je pokojnika uz posao, koji iziskuje mnogo vremena i truda. On ga nije žalio, uvjeren da vrši zahvalan posao, a gonjen unutarnjom silom i željom, da kulturnoj izgradnji hrvatskoga naroda što više pridonese sa svoje strane.

*

Uvijek i svagdje ponosan sin hrvatske Atene, od prvog svog nastupa u javni život, nije se držao po strani od poslova koji su smjerali k cilju, da se hrvatski narod osamosvoji, postane gospodar u svojoj kući, i upravlja sam sobom u svojoj vlastitoj državi. Političkim borbama koje su se razmahale između Hrvata i Srba u bivšoj Jugoslaviji dao je i pokojnik svojim aktivnim zahvatom svoj prinos. Noseći u srcu pravašku misao koju su u Dubrovniku i po Dalmaciji uspješno razvijali pristaše stranke prava s dr. Ivom Prodanom na čelu, i pokojni dr. Spiletak je od uvijek bio uvjereni pravaš. Tako je i u Đakovu kroz jedno vrijeme bio urednikom mjesnoga pravaškoga tjednika »Sloga«, u kojem je napose isticao na vrlo duhovit način pogrješke i nastranosti jugoslavenski orijentiranih Hrvata, kojima je u Đakovu bio vođom advokat dr. Ribar, poslije predsjednik parlamenta u Beogradu. U takovom duševnom raspoloženju dočekao je i proglašenje Nezavisne Države Hrvatske, koje je najoduševljenije i najzanosnije pozdravio. Neka mu za ljubav koju je k svojoj hrvatskoj domovini gojio čistu i neokaljanu, bude harna uspomena u hrvatskom narodu.

Odgojen i odrastao u Dalmaciji, svim je srcem zavolio Slavoniju u kojoj je proveo svoj muževni vijek. I kad se jednom prilikom radilo da zauzme veoma visoko i odlično

* Neki se od ovih radova kao separati mogu dobiti kod Hrvatske Bogoslovske Akademije u Zagrebu (St. o slobodnim zidarima, St. i pravoslavlje, je li St. bio liberalan katolik?)

mjesto u crkvenoj hierarhiji i da se vrati u svoju užu domaju, pokojni je dr. Spiletak to otklonio i radije ostao u okolini koju je upoznao i zavolio. Priznati valja, da su i njega voljeli svi ispravni ljudi, cijenili ga i poštovali gdjegod su s njim došli u saobraćaj. Njegova plemenština i kultura duha osposobljavala ga je, da je u svim životnim prilikama znao i mogao zastupati hrvatskog inteligenta i crkvenog dostojanstvenika u punom značenju riječi.

Đakovačka biskupija gubi u njemu jednoga od svojih najboljih ljudi. Uspomena na nj će ostati dugo u srcima ne samo bližih njegovih suradnika i prijatelja, ego sviju koji su ga poznavali. Pokojnik je to potpuno zaslužio. Svijetlost vječna svijetlila mu i mir Božji bio s njim na vijeke!

KRŠTENA DJECA NEKATOLIČKIH RODITELJA. Takova djeca nisu vezana na crkveni oblik ženidbe (crkveno vjenčanje) na temelju odredaba Kanona 1099 § 2 (»*nullibi tenentur* ad catholica matrimonii formam servandam . . . *ab acatholicis nati,* etsi in Ecclesia catholica baptizati, qui ab infantili aetate in haeresi vel schismate aut infidelitate vel sine ulla religione *adoleverunt*«). Ta je iznimna odredba, koja izuzima (jure singulari et speciali) stanovite kršćane od obveze jednog općeg crkvenog zakona, koji bi ih inače obvezivao (vd. k. 12), bila je dosta nejasna i davala je u nauci povoda mnogim spornijim pitanjima. Nakon cijeloga niza odgovora, što ih je u izravnoj ili neizravnoj vezi s ovim sporovima dao Papinski *odbor* za vjerovno tumačenje Kodeksa (Po Co),[1] može se kao sigurna nauka smatrati ovo:

Na katoličko crkveno vjenčanje n i s u v e z a n e sve one valjano krštene osobe:

1. kojima su u času njihovog rođenja o b a roditelja bili n e k a t o l i c i, bez obzira na to, da li su bili kršćanski ili nekršćanski nekatolici, te bez obzira na to, da li su bili nekatolici od rođenja ili su p r i j e rođenja djece, o kojoj se radi, o t p a l i od katoličke vjere, i

2. kojima je samo j e d a n od roditelja bio takav nekatolik.

Ništa ne utječu pri tom ove okolnosti:

a) da li su takove osobe (djeca) krštena u kat. Crkvi ili izvan nje;

b) da li su im roditelji bili vjenčani ili su rođeni izvan braka samo, ako im je bilo otac bilo mati osoba nekatolička.

Za oslobođenje od propisnog oblika sklapanja ženidbe traži se dakle ovdje s a m o ovo dvoje: a) *rođenje* od roditelja, od

[1] P o n t i f. C o m m i s s., 20. Jul. 1929 (AAS, 1929, 573); 17. Febr. 1930 (AAS, 1930, 195); 25. Jul. 1931 (AAS, 1931, 388); 30. Jul. 1934 (AAS, 1934, 494); S. Off., 18. Jan. 1940 (AAS, 1940, 52).

kojih je u času poroda barem jedan *nekatolik*, i b) *doraslost bez* (van) *katoličkog* vjerskog odgoja.[2]

U slučaju obraćenja takovih osoba mora se dakle njihov bilo civilno bilo nekatoličkim obredom sklopljeni brak s osobom, koja *također* nije bila vezana na crkveni oblik, smatrati *valjanim* u crkvenom pravnom području.

Dr Fr. Herman

SVEUČILIŠTARCI I RAD ZA KATOLIČKU AKCIJU. U mjesecu travnju t. g. (20. IV. 1941.) održao je sv. Otac papa Pijo XII. veoma poučan i misaon govor članovima talijanske Katoličke Akcije (»adlaborantibus in Actione catholica ex studiorum Italiae universitatibus«). Sv. Otac je u tom govoru napose naglasio potrebu, da se iz redova inteligencije nađe što veći broj onih, koji ozbiljno i duboko shvaćaju potrebe Crkve i vjere u naše vrijeme. Ali ne samo da shvaćaju, nego da aktivno zahvate u toliko potreban rad. Sretna zemlja koja među svojom sveučilišnom omladinom ima toliki broj uvjerenih i požrtvovnih duša. Ako svaki pojedini od njih i ne ostvari u svom kasnijem životu one ideale za koje se danas bori, nema sumnje, da će ipak ostati velik broj pravih, borbenih izgrađenih pojedinaca, od kojih će Crkva i domovina doista imati koristi. Sv. Otac je njima dokazivao i dokazao, da se krepost ustrajnosti u dobru uz obilnu Božju pomoć mora osnivati i na prirodnim uvjetima, koje svaki napredak i ustrajan požrtvovan rad iziskuje. To je potrebna naobrazba duha, srca i uma. Mnogi su mladi ljudi otpali od katoličkoga pokreta i ostavili njegove ideale, a s njima i ideale svojih mladih dana samo zato, jer njihovo mladenačko oduševljenje nije imalo znanstvene podloge. Njihov je idealizam bio zgrada sazidana na pijesku. Došli su prvi valovi životnih poteškoća i mladi su se ljudi iznevjerili svojim osnovama, zavjerama, odlukama, koje su nekada s toliko zanosa stvarali.

Zato su te misli sv. Oca i te kako pažnje vrijedne za omladinu svih naroda, pa jamačno ne na posljednjem mjestu i za sveučilišnu omladinu hrvatskoga naroda.

»... Bacite jedan pogled na kulturu visokih škola, vi koji pohađate ili ste pohađali sveučilišne dvorane. Koliko se znanstvenih polja i istraživanja razvilo i proširilo izvan svakoga dodira s katoličkom mišlju, bez ikakova obzira na činjenicu natprirodne objave, šireći se u krugu, ako ne uvijek protuvjerskom, a ono barem, posve nemarnom za vjeru! Otud pogubno otuđivanje ljudskoga duha od kršćanstva kod tolikih

[2] Smatra se, da je netko odrasao (adolevit) nekatolički, ako poslije sedme godine nije primao katolički vjerski odgoj, nego je nekatolički (od nekatolika) odgojen ili se je sam odnosno od drugih smatrao nekatolikom. (S. Off., 6. Apr. 1859 vd. Gasparri, De matrim., II. 146; Chelodi, Jus matrim., ed. 4., 175).

sada još nema potpune suglasnosti, bilo bi poželjeno, da se pri članku o Boškoviću fiksira naziv za njegovu nauku.

*

U ovom smo kratkom pregledu iznesli kod nekih članaka refleksije, koje će komu tomu izgledati kao superlativi, koji su šablonski i namješteno navedeni. Ali kao što se nismo sustezali navesti, što nam se pričinilo manjkavim, isto tako držimo, da se ne smijemo sustezati, ako treba pojedinim piscima odati zasluženo priznanje i istaknuti njihove odlike. Kad bi koji vanjski stručnjak mogao u izvorniku ili prevodu upoznati po koji istaknutiji članak, uvjereni smo, da bi morao priznati, da je naša Enciklopedija uglavnom dostigla, a na području filozofije do sada djelomice i prestigla vrsnoću inojezičnih enciklopedija. Što smo s ponosom mogli istaći na filozofskom području, mislimo, da će moći drugi ponoviti na drugim područjima. **Dr Teofil Harapin**

Egenter Richard: Von der Freiheit der Kinder Gottes. Oktav. 356 Seiten. Herder & Co., Freiburg im Breisgau 1941. 2.60 RM, in Halbleinwald 3.80 RM. Za inozemstvo 25% popusta.

Problem slobode i slobodne ljudske volje uvijek će biti aktuelan. U svim svojim oblicima i manifestacijama. I kao filozofsko, načelno pitanje i kao pojava, koju praktično treba rješavati u pojedinačnom i narodnom životu. Ona se napose postavlja kao religiozni problem. Osobito odkad je kršćanstvo nastupilo kao vijesnik slobode djece Božje. S Luterovim pretjeranim i neispravnim isticanjem ove religiozne slobode, kod katolika je dakako to pitanje bilo donekle potisnuto. Nije se o njem dovoljno raspravljalo. Može se dapače reći, da je obzirom na taj problem postojala i praznina u teološkoj literaturi. Stoga je posve opravdan pokušaj Richarda Egentera da tu prazninu popuni.

Na 300 i više stranica sitnog tiska (malog oktava) dalo se o tom prilično napisati i kad prolazimo knjigu, koja je pred nama, vidimo da je pisac doista mnogo pitanja zahvatio: sloboda blaženih i sloboda na zemlji, sloboda od slijeposti, sloboda od grijeha, sloboda od smrti, od zakona, borba za slobodu, zrela sloboda kršćana i t. d. K svemu ovome pridodano je preko dvadeset stranica što kraćih, što duljih bilježaka u vezi s raspravljanim problemima.

Po načinu kako je pisac shvatio stvar vidi se, da je nastojao biti originalan i učiniti svoju raspravu doista zanimljivom. U ovom pogledu osobito su uspjela uvodna poglavlja o sumnjama o ljudskoj slobodi, napose odsjek »Stimme der Klage«,* gdje pisac duhovito iznosi prigovore proti slobodi. Kod ljudi izvan kršćanstva, veli, slobode nema, jer oni »posjeduju odveć slobode«, jer su porušili sve zapreke sređenom slobodnom razvitku. Kod kršćana te slobode također nema, jer su odveć zapreka nagomilali. Ne samo u odnošaju prema ljudima, nego i prema samome Bogu. Gdje se pojavljuju duboko pobožni i poslušni ljudi, ali nutarnje slobodni duhovi, ogorčavate im djelovanje i život.

* Čemu samo ovakovi malo iscijeđeni naslovi, kao i »Trost des Verstehens«, kao da je knjiga pisana za stare mamice?

Tako ste učinili Neumanu, koga je sam papa morao zaštićivati od »odveć dobrih kršćana«, ma da i nije u tom posve uspio. Poslije ovog slobodnog i upravo uspjelog uvoda, čovjek bi očekivao, da će i daljni tok rasprave biti jednako snažan. Nažalost to se ne može reći. Ma da i svem daljnjem izlaganju ne fali zanimljivosti, pa i originalnosti (bar u izvjesnim dijelovima) osjeća se velik nedostatak u filozofskom cjelokupnom zahvaćanju problema. Problem slobode djece Božje nije neovisan o slobodi kao takvoj, nego je upravo s njom u najužoj vezi. Trebalo je stoga ne mimoilaziti filozofskog problema slobode.

Pisac ukoliko ga se i dotiče postavlja ga samo u vezi s pitanjem »je li čovjek slobodan«, što se zapravo u ovakvoj obradbi pretpostavlja. Bitno je pitanje: šta su metafizički uvjeti slobode i šta savezno s time povećava našu slobodu. Metafizički naime govoreći mi smo slobodni prema pojedinačnim dobima, jer smo neslobodni prema Dobru uopće, prema Dobru kao takvom i prema tome prema Vrhovnom Dobru-Bogu. To je u dnu korjen naše slobode. Praktično pak i stvarno naša je sloboda tim veća što je razumna i voljna naša zavisnost o Bogu veća.** Praktično to se vidi kod svetaca koji su o Bogu toliko zavisili i bili istodobno suvereno slobodni prema svemu pojedinačnom. S ovom osnovnom mišlju, pisac je mogao dati svojoj radnji i jedinstvo i snagu, koje su očito u njoj glavni nedostatak, iako ono inače obiluje materijalom. Da se je s ovom mišlju poslužio ne bi morao početi raspravu s pitanjem slobode blaženih (libertas beata), što psihološki znači naglavce postavljati jednu vrlo zanimljivu temu, nego bi pokazao kako u sadanjoj ekonomiji spasenja puni razvitak slobode čovjekove postulira upravo milost, t. j. slobodu djece Božje.

No ovaj nedostatak, ozbiljan i stvaran nije nikako takav da bi ovom djelu oduzeo svaku vrijednost. Njime će se okoristiti i laik i svećenik pa ga stoga toplo preporučamo. **Dr Đuro Gračanin.**

L. Burger: U četiri oka (Iz dnevnika jedne primalje), II. dio, prevela prof. Jelka Srijemčić, izdala naklada »Fides«, Senj 1941, 8°, str. 144; cijena Kn 20, s poštarinom 23 Kn (ček br. 48.554).

Za prvi dio ovoga dnevnika u hrvatskom prijevodu rekao sam, da će za one koji ga budu čitali biti od jačega djelovanja, nego mnoga propovijed u crkvi ili u društvu (Bogoslovska Smotra, br. 2. 1941., str. 204). Autorica je ovdje nastavila svojim izvodima, koji se, vjerni mišljenju katoličke Crkve, dotiču mnogo i vrlo važnih pitanja, što muče duše vjernika i nevjernika, a nikada ne prestaju biti suvremena i važna. Čitav se jedan mali repetitorij moralnog bogoslovlja niže pred čitateljem, sve izneseno u zanimivu i privlačivu pripovijedalačkom obliku. O krađi i ljubavi prema bližnjemu (str. 61), o odnosu između muža i žene, te o bračnoj uzdržljivosti (str. 63, 65), o dužnosti pomoći brata u nevolji (str. 87), o nudističkom pokretu (str. 107), o poštivanju zakona života (str. 117), o sklapanju modernih brakova i o težnjama modernoga

** Kako sam to opširnije izložio u Personalité morale d'après Kant.

svijeta za reformom braka (str. 118) i dr. sve su to stvari koje treba našem današnjem naraštaju opetovano prikazivati u pravom svijetlu.

Neka se nitko ne ustručava obje ove knjige dati u ruke i mladim još neudatim ženama, pozivom na tobožnju smutnju, koju bi čitanje moglo u njima proizvesti. Daleko će manja šteta biti od smutnje koju bi knjiga mogla gdjegod proizvesti, nego što će biti korist koju će donijeti svakoj pojedinoj čitateljici. Ne može ženska duša, pa makar bila i otrovana dahom modernog amoralnog naziranja na brak, a da s velikim duševnim potresom ne ostavi ovu knjigu i ne osjeti barem tihu grižnju savjesti za svijetlim stazama života, koje je možda napustila. — Novinstvo NDH bi učinilo samo pohvalno i korisno djelo, kad bi knjigu preporučilo i iz nje od vremena do vremena koji odlomak preštampalo.

Prijevod je vrlo dobar. Osim toga što mislim, da je bolje pisati trinajstero mjesto »trinaestoro« (str. 79), kako sam i prošli puta primijetio, držim da je mjesto »četvoro, petoro« bolje reći četvero, petero. Germanizama »da ih se pošalje« (str. 71), »da ga se razori« (str. 98) i sl., ima malo. — Cijena je knjizi za današnje prilike niska, pa je vjerojatno, da će naići na dobar odziv kod publike, kao i sva dosadanja uspjela izdanja naklade »Fides«. **Prof. A. Ž.**

M. Rast: Theologia naturalis. In usum scholarum. 8⁰. XIV u. 245 S. Freiburg i. Br., Herder, 1939. Stoji uvez. RM. 4,20 (za inostranstvo snižena cijena za 25%).

Razmjerno kasno predajem javnosti ovu recenziju knjige, koja je već prije dvije godine izašla. Nije to bilo bez namjere. Danas se mogu pozivati na okolnost, da su slušači bogoslovskog fakulteta u Zagrebu kroz te dvije godine upotrebljavali Rastovu knjigu kao priručnik, a na tom dvogodišnjem iskustvu osniva se i moj sud, što ga ovdje iznosim.

Ova je knjiga VI dio serije »Institutiones Philosophiae Scholasticae«, što je izdaju profesori isusovačkog učilišta u Pullachu kod Münchena. O ostalim publikacijama ove serije, koje su dosad izašle, vidi ovaj časopis 1938., br. 1, str. 108—109 i 1939., br. 2, str. 149—150. Pisac na latinskom jeziku po skolastičkoj metodi u obliku teza prikazuje onu građu, koja se danas obično obrađuje u teodiceji. Dokazi za egzistenciju Božju grupiraju se oko četiri vrste uzroka, tako da imamo dokaz iz tvornog (kineseološki dokaz), iz svršnog (eudemonološki, moralni i teleološki dokaz), iz materijalnog (kosmološki dokaz) i iz formalnog uzroka (dokaz iz stupnjeva bitka). Ovaj je način prikazivanja za početnike doduše teži od poznatih puteva sv. Tome, ali je u sebi i moguć i ispravan. Kao nemogući i neispravni načini dokazivanja zabacuju se ontološki dokaz (u različnim klasičnim oblicima), ontologizam, različni intuicionistički pokušaji (fenomenološka metoda) i stav takozvanog dijalektičkog bogoslovlja. Upravo u ovom dijelu knjige nastojao je pisac, da se obazire na najnovije probleme u vezi s filozofijom religije, dakako uvijek samo u najkraćem obliku. Pitanja su često samo natuknuta, a u tekstu nalazi čitalac zapravo samo dobru okosnicu za ono, što treba pred njim da oživi na predavanjima. U tom je i prednost i nedostatak cijele knjige. Dok na pr. u Donatovim priručnicima prevladava »narativni« ton, ovdje je skoro svaka rečenica vrlo pregnantna, bez suvišne riječi, a bitno

pretpostavlja opširno usmeno tumačenje. Uslijed toga je i građa vrlo pregledna, ali kod dubljih složenih argumenata baš ta preglednost »ubija« — iako to zvuči paradoksno. Iskustvo uči, da su zbiti pregledni argumenti od veće vrijednosti onda, kad ih pojedinac sam za sebe sastavlja na osnovi opširnije građe. Ovim diram u jedan didaktični problem, u kojem ćemo uvijek tražiti nove mogućnosti, a u kojem se nećemo nikad moći sasvim složiti.

U ostalim dijelovima knjige sadržana je tradicionalna nauka o biti Božjoj i o djelovanju Božjem. Kad bi cijeli traktat o biti Božjoj za ishodište imao tezu, da je Bog čisti čin (actus purus), dao bi se ovaj dio još jednostavnije prikazati. Vrlo ugodno iznenađuje činjenica, da pisac na odgovarazućim mjestima vodi računa o psihološkim momentima naše spoznaje Boga. Kazalo imena i stvari kao i kratak pregled bibliografije povećaju upotrebivost i vrijednost knjige, koja je pored Donatovog priručnika najbolja i najsavremenija teodiceja na latinskom jeziku za slušače bogoslovskih fakulteta i učilišta (djelo isusovca Descoqsa je za slušače preopširno).

Dr. Vilim Keilbach

Maurice Zundel: Nutarnje Evanđelje. Preveo Zbor franjevačkih bogoslova »Duns Scot«, Zagreb 1941., Kaptol 9. Cijena 20.— Kn broširano.

Jedan od najuvaženijih sadašnjih katoličkih pisaca zacijelo je Maurice Zundel. Njegova djela »Le poème de la Sainte Liturgie«, »Recherche de la Personne« i »Evangile intérieur« doživjela su u kratko vrijeme više izdanja bilo u izvorniku bilo u prijevodima. U izdanju »Knjižnica Franjevačke Omladine« dobili smo ovih dana i mi Hrvati prijevod Zundelova »Evangile intérieur«[1]. »Evangile intérieur« nije teološka rasprava, ni filozofska analiza, ni egzegetsko obrazloženje. Ono je skup predavanja, održanih na radiostanici u Luxembourgu, u kojima se iznose načela kršćanstva s gledišta ne kanonsko-disciplinarnog nego s gledišta religiozno-životvornog.

Njime će se obilno moći poslužiti naše svećenstvo, da upozna i produbi mistiku, koju službeno predstavlja. Naročito bi ga morali uzeti u ruke naši katehete, jer u socijološkom momentu Zundel stručno govori o vjerskom odgoju. Radosno će ga primiti i naši katolički laici — oni, koji su se, premda upućeni na same sebe, ipak dovinuli, do više religijske spoznaje, jer u njem nalaze svećeničkim perom opravdane misli, koje neopravdano prikrivaju radi općeg našeg religijoznog mentaliteta. A svi oni, koji ne će da u svome životu budu jedino potrošači, svi oni, koji teže za istinom, ljepotom i ljubavlju, oni će u Zundelovu djelu naći put, kojim treba da krenu, da tražeći odgovor na svoje težnje susretnu svoga Gospodina.

Naročito priznanje treba dati franjevačkoj omladini, koja nam je dala prijevod Zundelova »Evangile intérieur«. Tko pozna Zundelov riječnik i stil, tko pobliže pozna francusku periodu, kad bude čitao hrvatski prijevod, znat će procijeniti trud, što su ga franjevački bogoslovi uložili u prevođenje.

Budući da smo mi Hrvati katolici na jugoistočnoj periferiji Evrope, naše oči moraju biti skrenute prema Zapadu. Na Zapadu, bio on kakav mu drago, ipak ćemo naći više duhovnosti nego što bi nam je pružio cijeli bizantinsko-azijski Istok zajedno. **Miroslav Grđan.**

Carbone (Sac. Caesar, Sacrae Theologiae ac Eloquentiae Professor). **Circulus philosophicus seu obiectionum cumulata collectio** iuxta methodum scholasticam. Vol. IV. Psychologia. 1938, pag. VIII-888. Lib. It. 30.— Casa Editrice Marietti, Via Legnano, 23 — Torino (Italia).

Marni sakupljač a djelomično i sastavljač filozofskih objekcija, Caesare Carbone, daje nam u ovoj knjizi objekcije koje obuhvaćaju psihologiju. Kolikogod je ovakav rad s naučnog strogog gledišta nezahvalan, jer ne pruža nikakvog sistematskog obrazlaganja i utvrđivanja gradiva, toliko je s praktične strane neobično koristan. Zasluga je pisca upravo u tome što se je odlučio na ovaj, može se reći donekle fastidiozan ali ipak jedinstven rad, da naime u formi objekcija pređe cjelokupnu filozofiju. Koliko nam je poznato ovakve opsežne zbirke objekcija dosad uopće nismo imali. Cilj djela nije izravno utvrđivati filozofske zasade, nego izložiti samo prigovore, a zatim ih pobiti i konačno prema potrebi rastumačiti. Pisac izbjegava suvišnosti i osvrće se, bar uglavnom, samo na ozbiljne prigovore. Drago nam je napomenuti, da autor zastupa autentičnu Tominu nauku, vodeći uostalom računa o suvremenom filozofskom razvitku.

Ako se uzme u obzir, da se većina suvremenih filozofskih prigovora kreće upravo na području psihologije, lako je ocijeniti korist djela, koje se na te prigovore osvrće i jasno ih rješava. Istina, pisac je ostao pretežno u racionalnoj psihologiji, ali prigovori i odgovori koje on iznosi dodiruju, barem indirektno, i rezultate eksperimentalne psihologije. Time dakako ne velimo da izravno diskutiranje i nekih problema iz ove posljednje (napose u vezi s psihologijom religije) ne bi bilo poželjno. No pisac je očito ne samo u pojedinostima, nego i u cjelini mislio na ono što u uvodu veli: Quidquid praecipies, esto brevis... Blizu devetsto stranica to je za jedan svezak dosta.

Knjiga je namijenjena u prvom redu studentima, ali će nesumnjivo i mnogome profesoru, pri organiziranju disputa, prikratiti posao i uštedjeti mnogo vremena. **Đ. G.**

Lazar Rössel: Odgoj savjesti po nauci sv. Ivana Krizostoma. Zagreb 1941. 8⁰. Strana 87, cij. Kuna 30.—.

Savjest je praktični sud uma našega o ćudorednoj vrijednosti konkretnoga čina. Savjest treba da je istinita i sigurna. Istinita je kad sudi o stvari odnosno činu onako, kakav je on u sebi. A sigurna je kad postavlja sud bez straha, da bi mogao biti kriv.

Savjest je prva i najbliža norma za prosuđivanje ljudskih čina. Ona je pravilo, koje određuje, da li je neki čin dobar i prema tome dopušten, ili je zao i zato nedopušten. Ona zapovijeda što i kada imamo činiti; ona zabranjuje pojedine čine i radi toga smo ih dužni propustiti. Svaki, dakle, čin u našem životu; sve, što poduzimamo u našem praktičnom radu, treba da najprije podnese kritiku naše savjesti. Tek nakon kri-